



КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ:

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У НОМЕРІ:

- **АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС**

∨ *Антикорупційний суд: чи потрібен він в Україні*

- **СУСПІЛЬНА ДУМКА**

∨ *«Мовний закон» Ківалова-Колесніченка.
Чого очікувати від Конституційного суду України?*

∨ *«Перезаснування» України на засадах УНР:
«за» і «проти»*

- **ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР**

∨ *Судова система Фінляндії
як приклад для України*

№ 11 Листопад 2016

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:**

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

№ 11 листопад 2016

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Редакційна колегія:

О. Онищенко, академік НАН України, радник Президії НАН України,
почесний генеральний директор НБУВ
(головний редактор);

В. Горвий, д-р іст. наук, професор, заступник генерального директора НБУВ
(заступник головного редактора)

Т. Гранчак, д-р наук із соц. комунікацій (відповідальний секретар);

Н. Іванова, зав. аналітично-прогностичного відділу НЮБ;

Ю. Половинчак, заввідділу обслуговування інформаційними ресурсами НЮБ;

Л. Галаган, директор Фонду Президентів України

Заснований у 2014 році

Видається один раз на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання

можна ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій

nbuv.gov.ua

siaz.gov.ua

ЗМІСТ

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

І. Беззуб

Антикорупційний суд: чи потрібен він в Україні.....3

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ.....9

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ.....11

СУСПІЛЬНА ДУМКА

В. Каспрук, Радіо Свобода: «Мовний закон» Ківалова-Колесніченка. Чого очікувати від Конституційного суду України?.....12

Т. Марусик, Радіо Свобода: «Мовний закон» Ківалова-Колесніченка.

Троянські коні Кремля.....14

А. Новосельцев, Ракурс: Три сосны судебной реформы Алексея Филатова.....16

Мінпром: Под покровом мантии: как поменяют главный суд страны.....18

Ю. Колоздр, Вголос: «Перезаснування» України на засадах УНР: «за» і «проти».....21

Н. Трач, ТСН.blog: Існування мовного закону не означає його дотримання. У випадку із законом Колесніченка-Ківалова – це на благо суспільства.....24

О. Жмеренецький, Українська правда: Референдуми: повернути українцям владу над власним життям!.....27

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....31

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

М. Буроменский,

А. Сердюк

Конкурс в Верховный суд: как оценить добропорядочность.....35

Н. Блаживская

Судебная система Финляндии как пример для Украины.....38

П. Каблак

«Деякі суди залишилися без суддів. В інших, хоч і отримують зарплати, чинити правосуддя не можуть – бо судді не мають повноважень...».....46

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

США.....48

Велика Британія.....49

Італія.....49

Словенія.....50

Грузія.....50

Туреччина.....51

Киргизстан.....51

Білорусь.....52

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

I. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Антикорупційний суд: чи потрібен він в Україні

Судова гілка влади після Революції Гідності так і не була реформована належним чином. Рівень довіри до українських судів та суддів побив черговий антирекорд, лише близько 1 % громадян повністю довіряють служителям Феміди. Водночас, як свідчать соціологічні дослідження, судова реформа разом з антикорупційною є найпріоритетнішою для українців.

Як зазначив Президент України П. Порошенко, довіру до суддів можна відновити, провівши судову реформу.

Справедливий та неупереджений суд є важливою гарантією ефективної боротьби з корупцією.

Корупція в державному секторі є однією з основних проблем сучасності, від успішного вирішення якої залежить успішний розвиток держави і суспільства в цілому.

Корупцію в Україні практикують державні посадовці високого рівня, міністри, депутати Верховної Ради тощо. Корумпований державний чиновник використовує владу держави не для суспільного блага, як це має бути, а задля приватного збагачення, що є порушенням закону, або має вважатися таким.

Типологія корупційних злочинів є стандартною для всіх країн: незаконне заволодіння майном у результаті зловживання владою або службовим становищем; упередженість під час проведення тендерів (державних закупівель); корупційні схеми працевлаштування; провладний тиск (торгівля впливом); незаконне фінансування партій; шахрайство з державними коштами (залучення їх до комерційної діяльності); захоплення земельних ділянок; одержання хабарів.

Сьогодні в Україні, незважаючи на прийняття нового антикорупційного законодавства, влада так і не змогла продемонструвати помітних результатів у подоланні корупції. Все це вплинуло на вкрай негативні оцінки

антикорупційних зусиль України в рейтингах спеціалізованих міжнародних організацій. Зокрема, Україна посідає стабільно низькі місця в Індексі сприйняття корупції (CPI) від міжнародної організації із боротьби з корупцією Transparency International.

На сьогодні CPI України становить 27 балів зі 100 можливих, що всього на 1 бал більше, ніж в 2015 р. («колегами» України з ганебного антикорупційного індексу 27 балів є Іран, Камерун, Непал, Нікарагуа і Парагвай). За результатами дослідження Transparency International, Україна очолила рейтинг країн, чий уряд найгірше бореться з корупцією, зайняла друге місце (після Молдови) за рівнем корупції серед депутатів парламенту.

Водночас, Transparency International зазначив, що в Україні дуже високий рівень хабарів і негативні соціальні умови для антикорупційних дій.

І за оцінками міжнародних експертів Групи держав Ради Європи проти корупції (GRECO) Україна демонструє найгірші в Європі темпи проведення антикорупційних реформ.

Здійснити незначне зростання індексу CPI Україні вдалося завдяки збільшенню громадського осуду корупціонерів, створенню антикорупційних органів та появі руху викривачів корупції.

За останні два роки, українська влада зробила певні кроки у боротьбі із корупцією – створено Національне антикорупційне бюро, Національну агенцію запобігання корупції, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, – але всі вони будуть марними без перезавантаження та повного оновлення судової системи.

Поштовхом до створення незалежної судової системи, зокрема, шляхом її деполітизації, посилення відповідальності судової влади перед суспільством, а також впровадження належних механізмів кадрового оновлення суддівського

корпусу, мають стати зміни до Конституції в частині правосуддя і нова редакція Закону «Про судоустрій і статус суддів», які набули чинності 30 вересня 2016 р.

Ці зміни, зокрема, передбачають створення Вищого антикорупційного суду. Саме зі створення Антикорупційного суду, на думку експертів, має розпочатися судова реформа в Україні.

Як наголосив директор Національного Антикорупційного Бюро України (НАБУ) А. Ситник, необхідність антикорупційного суду стала очевидною, коли НАБУ почало розслідувати, затримувати корупціонерів і передавати перші справи до судів. Виявилось, що для таких справ потрібен спеціалізований підхід.

Фактично, вся судова система повстала проти Бюро, за виключенням одиниць: судді зливають інформацію, не погоджують негласні слідчі дії, затягують розгляд справ і т. д., пояснює необхідність створення антикорупційних судів голова правління Центру протидії корупції В. Шабунін. Тому, якщо хочемо побачити підслідних Антикорупційного бюро за ґратами – треба створювати абсолютно новий Антикорупційний суд, а не чекати на реформування старої системи, під шумок якого всі підозрювані повтікають з країни або придбають собі індульгенцію.

Міністр юстиції П. Петренко також відзначив необхідність створення антикорупційного суду, оскільки діючі суди є занадто лояльними до корупціонерів (9 % засуджених за корупційний злочин виправдовуються, а загальна статистика виправдальних вироків по кримінальних справах – менше 1 %). Чомусь саме у корупційних справах згадуються всі можливості Закону, аби виправдати підсудного.

За словами керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури Н. Холодницького, якщо судова реформа буде успішною, то існування спеціалізованого антикорупційного суду буде недоречним, але на найближчі 5 чи й навіть 10 років є необхідність у його створенні.

Задля повноцінної роботи суду, потрібно внести чимало змін в законодавство, заявив А. Ситник.

Законом про судоустрій передбачено, що Антикорупційний суд має бути створено через рік після ухвалення закону про Вищий антикорупційний суд. Нині опрацьовується питання розробки відповідного законодавства. Але, спочатку має бути створено Верховний Суд, який стане апеляційною інстанцією для Антикорупційного суду, повідомив керівник головного департаменту правової політики Адміністрації Президента К. Красовський.

Гарячі баталії навколо ідеї створення Вищого антикорупційного суду (ВАКС) точаться вже не перший день. Експертів цікавлять питання «Хто та як може стати суддею антикорупційного суду?», «У чому полягатимуть повноваження нових для України судів?», «Як гарантуватиметься незалежність та безпека антикорупційних суддів?».

Ці та інші нагальні питання обговорювалися в експертних дискусіях, в яких брали участь провідні державні й громадські експерти в сфері протидії корупції та судочинства, народні депутати України, фахівці Міністерства юстиції, представники міжнародних програм технічної підтримки та проектів, спрямованих на боротьбу з корупцією в Україні, а також медіа.

Зокрема, це круглий стіл «Перспективи та практичні механізми запровадження в Україні спеціалізованих антикорупційних судів» (30 червня 2016 р.), дискусія «Чи потрібні Україні спеціалізовані антикорупційні суди?» (2 липня 2016 р.), організовані Реанімаційним Пакетом Реформ та Transparency International Україна, круглий стіл «Судний четвер судової реформи: чи будуть проголосовані зміни до Конституції?» (30 травня 2016 р.), організований Центром протидії корупції спільно з РПР.

Разом з тим, учасники обговорення однієї з дискусійних панелей Одеського міжнародного судового форуму (24 червня 2016 р.), який проходив за підтримки Асоціації правників України та Асоціації розвитку суддівського самоврядування, висловили сумніви щодо необхідності створення такого суду, оскільки, такий суд в Україні вже є. Це Солом'янський райсуд Києва, який наразі займається справами Національного антикорупційного бюро. Крім

цього, учасники форуму навіть зазначили, що створення спеціальних судів нагадує створення надзвичайних судів. На думку правників, в питанні створення Антикорупційного суду варто робити ставку на спеціалізацію відповідних суддів, а не на те, що вони будуть «чистішими і кращими, ніж їхні колеги».

Організатори заходів – «Transparency International Україна» і «РПР» – представили свою концепцію створення антикорупційних судів і заявили, що готовий закон про антикорупційний суд потрібен вже до вересня, щоб робота, що проводиться НАБУ і Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою, мала логічне завершення.

За задумом експертів, Антикорупційні суди розглядатимуть виключно справи, що відносяться до підслідності Національного Антикорупційного Бюро. Такі незалежні антикорупційні суди створюються на принципово нових засадах, працюватимуть автономно від всієї судової гілки та діятимуть незалежно.

Зокрема, пропонується створити дві інстанції – Вищий Антикорупційний Суд та антикорупційну судову палату при Верховному Суді України, яка виконуватиме функцію апеляції. Антикорупційні судді погоджуватимуть слідчі дії детективів та розглядатимуть по суті тільки справи НАБУ.

Експерти також запропонували нову, конкурсну процедуру добору суддів до Антикорупційних судів, що дозволить брати участь у конкурсі адвокатам та правникам, які раніше не працювали в цій системі. У разі ухвалення таких змін, будь-який громадянин України, який має вищу юридичну освіту і 7 років роботи у галузі права, мешкає в Україні не менше десяти років та знає українську мову, може позмагатися за роботу антикорупційного судді.

Так, обиратиме суддів спеціальна конкурсна комісія з 10 людей, сформована за квотним принципом: по троє від Президента та парламента, чотири – рекомендовані від посольств США та Канади, Європейської Комісії та Ради Європи, яких затверджує Міністерство юстиції. Членами такої комісії не

можуть бути політики, депутати, ті, хто раніше працював у правоохоронних органах а також співробітники новоствореного Національного Агентства із запобігання корупції (НАЗК).

Суддів антикорупційних судів відбиратимуть на відкритому і прозорому конкурсі у 5 етапів – через тестування, перевірку доброчесності та спеціальну перевірку, кваліфікаційний іспит та співбесіди, з обов'язковим широким залученням представників громадськості і журналістів.

Громадські експерти також прописали норми, якими гарантується висока заробітна плата антикорупційним суддям, гарантії особистої безпеки та повна фінансова й адміністративна автономність від інших органів влади, в тому числі – інших судів.

Власні думки експертів щодо утворення Антикорупційного суду України неоднозначні. Одні вважають, що в умовах корумпованої судової системи в Україні створення Антикорупційного суду – це необхідність. Інші виступають проти.

Голова комітету ВР з питань запобігання і протидії корупції Є. Соболев впевнений, що антикорупційні суди є завершальним етапом антикорупційного процесу, а залучені детективи, слідчі, прокурори з Європи, ділячись своїм досвідом, допоможуть побудувати Антикорупційний суд України.

На думку директора з наукового розвитку Центру політико-правових реформ М. Хавронюка, повинні бути чіткі кваліфікаційні вимоги до антикорупційних суддів, наприклад, вік, чітке розуміння обізнаності в корупції, політична та громадська незалежність, доброчесність, мужність та сміливість, суддя повинен бути готовим жити під прицілом.

Народний депутат України, голова парламентської фракції «Самопоміч» О. Березюк також висловився за необхідність створення в країні антикорупційного суду, бо ніякий суд, ніякий суддя, навіть Печерського районного суду, не впорається з людиною, у якого тільки задекларовано кілька мільйонів доларів. За більшістю депутатів, які мають цю готівку, стоять їхні власники-олігархи. Частина з них російського походження бізнесу. Тому ми

маємо справу із серйозним опором, який має політичну, військову та бізнес-орієнтацію.

Антикорупційний суд потрібно створити, щоб е-декларування справді запрацювало як інструмент протидії корупції, наголошує депутат «Народного контролю» у ВРУ А. Антонишак.

Щоб рівень довіри до Вищого антикорупційного суду був високий, до формування його складу мають залучити громадськість. Таку думку висловив судовий експерт із Центру політико-правових реформ Р. Куйбіда.

Під час дискусій широко обговорювалася можливість залучення іноземних фахівців до процесу створення антикорупційного суду. Так, заступниця Голови ВР О. Сироїд вважає, що іноземці повинні мати право бути суддями такого суду. Незалежність таких суддів буде забезпечена з боку їхніх держав.

Наявність міжнародників – чи не єдиний запобіжник від політичного тиску, який точно буде чинитися на конкурсну комісію, вважає А. Красносільська, юрист Центру протидії корупції. У тих країнах світу (Гватемалі, Індонезії), де працюють аналогічні суди, запорукою незалежності суддів та аполітичності судового процесу стали саме міжнародні організації, під пильним оком яких працювали антикорупційні судді. Наразі в Україні немає такого безстрашного суду, здатного вершити правосуддя над хабарниками з вищих ешелонів влади і створити його незалежним можна тільки під пильним наглядом міжнародних партнерів. Але, на думку А. Красносільської, саме навколо цих норм може виникнути палка суперечка в сесійній залі, коли депутати отримують фінальний текст законопроекту і зрозуміють, що «голосують за власну страту».

Їх підтримав Є. Соколов, який пропонує залучати суддів зі США та ЄС на правах присяжних. Саме вони б розглядали топові корупційні справи. За його словами, наразі приїзд іноземних суддів слугуватиме найкращою гарантією того, що антикорупційний суд буде справді дієвим.

Інші експерти, зокрема міністр юстиції П. Петренко, директор з наукового розвитку

Центру політико-правових реформ М. Хавронюк вважають, що іноземним фахівцям не вистачить знань та досвіду застосування українського права. Тому вони мають бути залучені опосередковано – у якості спостерігачів та контролерів.

Втім, судді-іноземці можуть так і залишитися в мріях ідеологів антикорупційного суду. Як повідомив виконавчий директор «Transparency International Україна» Я. Юрчишин, на даний момент іноземні партнери не поспішають погоджуватися на фінансування оплати праці та інших витрат для залучення суддів-іноземців (а зарплати в європейських країнах чималенькі: заробітна плата суддів в країнах Західної Європи і США в разі перевищує зарплату їхніх українських колег – у США починається з 200 тис. дол. на рік, в Англії – 130 тис., в Нідерландах – 74 тис., в Італії – 55 тис. євро на рік. Вище суддівські зарплати і в країнах Східної Європи: в Польщі суддя отримує в середньому 22 тис. євро на рік, а в Латвії та Литві – близько 20 тис. євро в рік). Саме тому закон може стати предметом довгих обговорень і політичного торгу.

Слід звернути увагу, що частина фахівців запевняє, що на сьогодні відсутня необхідність створення нових вищих спеціалізованих судів.

Так, старший партнер Правової корпорації «Татаров, Фаринник, Головка» О. Татаров, вважає, що створення окремого суду «під НАБУ» свідчить про наявність проблем у протидії злочинності. На його погляд, пропозиція створення Вищого антикорупційного суду продиктована лише одним: створити паралельну систему судів у кримінальних справах з «довіренних» суддів, щоб законодавчо закріпити механізм обходу принципу автоматизованого розподілу справ.

Як зазначає голова Вищого господарського суду України Б. Львов, у всьому світі кількість країн, що мають антикорупційні суди, десь 4–5 країн, і це не країни Європи. Конституція України прямо забороняє створення спеціальних судів, тобто для виконання якогось вузького завдання. А щоб наглядали за судом, цілком достатньо контролю з боку держави.

Дійсно, антикорупційні суди це прерогатива країн Африки, Латинської Америки та Південно-

Східної Азії. Такі суди є, наприклад, в Гватемалі, Індонезії, країнах Центральної Африки. Серед європейських країн, які створили національний спеціалізований антикорупційний суд, це Словаччина, Хорватія, Болгарія. Аналіз існуючих сьогодні антикорупційних судів свідчить, що такі суди можуть утворюватися за різними моделями: загальна модель, де держава переслідує корупційні справи у звичайному судовому порядку, без створення спеціальних органів чи процесуальних норм; спеціалізовані суди та спеціалізовані прокуратури.

Голова Верховного Суду України Я. Романюк наголосив, що ВСУ був і залишається прихильником спеціалізації суддів в окремо взятому суді, а не окремих юрисдикцій або судів. Він впевнений, що необхідності в створенні спеціального антикорупційного суду немає. У кожному суді загальної юрисдикції є судді, що спеціалізуються на кримінальних виробництвах, які мають необхідний досвід та навички роботи для розгляду виробництв в т. ч. антикорупційного спрямування. Що стосується корупційних правопорушень, допущених високопосадовцями, то в багатьох країнах такі справи розглядаються судами вищого рівня, стверджує Голова ВСУ.

Представник України в Венеціанській комісії В. Пилипенко запевняє, що ідея щодо створення окремого Вищого антикорупційного суду нічим не обґрунтована. На його думку, складається враження, що гасло «боротьба з корупцією» сьогодні ввійшло в моду, тому всі намагаються бути «в тренді» і пропонують власний, унікальний спосіб боротьби з цим негативним явищем, який в один момент має стати панацеєю від усіх бід.

Натомість, законодавчі ініціативи, необхідні для ефективної роботи НАБУ, підтримали європейські політики. Зокрема, йдеться про право на автономне зняття інформації з каналів зв'язку (прослуховування) та створення Спеціалізованого антикорупційного суду. Таку позицію висловили Комісар із питань європейської політики сусідства та перемовин із розширення Й. Ган та міністр закордонних справ Данії К. Єнсен під час робочої зустрічі з керівниками антикорупційних органів України

та Комітету ВР з питань протидії та запобігання корупції.

Комісар підтримав кілька позицій, які до того сприймалися Брюсселем зі скепсисом. Йдеться, зокрема, про створення нового антикорупційного суду за участю представників міжнародної спільноти у відборі суддів до нього.

Як наголосив Й. Ган, першочерговим завданням є забезпечити, щоб антикорупційні реформи не гальмувались через брак ресурсів чи досвіду. Саме тому європейська підтримка надаватиметься у широкому спектрі – обмін досвідом, навчання, ІТ-обладнання, гранти для антикорупційних організацій. Так, ЄС виділив 16 млн євро для нового великого проекту на підтримку реформ у боротьбі проти корупції в Україні.

Програма ЄС «Підтримка боротьби проти корупції в Україні у 2017–2019» планується до запуску на початку 2017 р. Команда Данської агенції з міжнародного розвитку (DANIDA), що реалізовуватиме проект, буде працювати разом зі штаб-квартирою Консультативної місії ЄС (КМЄС) у Києві. Проект дозволить значно розширити допомогу, яку КМЄС уже запропонувала у сфері боротьби з корупцією в Україні.

Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках проекту «Навчальні програми професійного зростання» (Participant Training Program) розроблено навчальну програму «Спеціалізовані антикорупційні суди як інструмент удосконалення підзвітності судової системи та доступності правосуддя» (жовтень–листопад 2016 р.).

Учасники програми – представники суддівського корпусу та органів судової влади, народні депутати та представники Комітету з питань правової політики ВР, Міністерства юстиції, експерти громадських організацій, залучені до розробки політики з реформування системи правосуддя в Україні, – відвідають Словацьку Республіку з метою ознайомлення з досвідом створення та діяльності Антикорупційного суду.

Словаччина обрана для цієї навчальної програми з огляду на її досвід у створенні

антикорупційних інституцій, в тому числі створенні антикорупційного суду в європейському контексті. Словаччині довелося подолати певні проблеми в цьому процесі, тому досвід та отримані уроки можуть стати надзвичайно корисними для України.

Національне антикорупційне бюро України й надалі отримуватиме політичну та організаційну підтримку європейських партнерів. Зокрема, ЄС сприятиме тому, щоб на законодавчому рівні були усунуті проблеми, що можуть стати на заваді боротьбі з корупцією в Україні. На цьому акцентував увагу Надзвичайний та Повноважний посол ЄС Х. Мінгареллі під час зустрічі з директором НАБУ А. Ситником.

Оскільки Антикорупційний суд в Україні є необхідністю, Венеціанська комісія також готова підтримати його створення, про що заявив президент Венеціанської комісії Д. Букіккіо. Звичайне судове провадження має підходити для всіх випадків. Але в нинішній Україні – в державі, де корупція має таке поширення – це справді правильний підхід. Україна повинна мати можливість очистити систему. Адже з корумпованими суддями порушення прав людей буде ще масштабнішим, зазначив президент Комісії.

У меморандумі про співпрацю з МВФ Україна зобов'язалася створити спеціальний антикорупційний суд та набрати антикорупційних суддів.

Хвиля загального обурення корупцією свідчить про необхідність зберегти і розширити повноваження НАБУ, пов'язані з проведенням розслідувань, і як можна швидше створити антикорупційний суд, вважає посол США в Україні М. Йованович. А США готові підтримувати зусилля уряду України в боротьбі з корупцією.

Експертна організація Atlantic Council в статті «Чи Україні потрібен антикорупційний суд?» на своєму сайті (30 вересня 2016 р.) наводить низку напрямів, за якими США можуть сприяти антикорупційним змінам в країні. По-перше, США мають долучитися до реформи українського судочинства. По-друге, у центрі уваги антикорупційних зусиль США

в Україні має стати підтримка НАБУ. По-третє, США мають підтримати важливу пропозицію українського громадського «Центру протидії корупції» щодо створення антикорупційних судів, які мали б адміністративну автономію і гарантії проти політичного втручання в їхню діяльність, включно з заснуванням Верховного антикорупційного суду як суду першої інстанції.

Фахівці організації переконані, що міжнародна антикорупційна допомога Україні має концентруватися не лише на слідстві та судовому переслідуванні, а й на умовах, які забезпечать справедливий розгляд у цих справах.

Розширити можливості для боротьби з корупцією на тлі необхідності перевірки е-деклараций чиновників закликає українську владу і Міжнародна правозахисна організація Transparency International. Мова йде про якомога швидше створення незалежного Антикорупційного суду з активним залученням та підтримкою міжнародних експертів, який зможе покласти край безкарності корупціонерів та неупереджено розглядати корупційні справи у найкоротші терміни.

«Корупція в Україні – більша загроза, ніж російські танки», наголосив экс-посол США в Україні Д. Пайєтт у польському Вроцлаві на організованому Атлантичною радою США глобальному форумі. За словами Президента П. Порошенка, «корупція зараз – це смертний гріх і є не меншим ворогом, ніж терористи, бойовики чи найманці».

Справа в тім, що двадцять п'ять років корупція була способом управління всією нашою державою. Тому швидко все змінити дуже важко.

Влада дійсно зробила ряд позитивних кроків в бік створення законодавства про важливі антикорупційні органи, але зволікає з його імплементацією. Але прийняття антикорупційного законодавства не означає, що корупцію буде подолано автоматично.

Створення Вищого антикорупційного суду відповідає позитивному досвіду інших країн і дасть змогу швидко та оперативно розглядати спори, віднесені до його юрисдикції, висококваліфікованими суддями відповідної

спеціалізації. Створення Антикорупційного суду дозволить на період формування судової системи розглянути справи не тільки НАБУ, але і ГПУ (*Стаття підготовлена з використанням інформації таких джерел: офіційний веб-портал Верховної Ради України (<http://www.rada.gov.ua>); веб-портал Урядовий портал (<http://www.kmi.gov.ua/>); сайт Антикорупційний рух (<https://anticor.info>); інформаційний портал «СмонКор» (<https://stopcor.org>); сайт Конституційної комісії (<http://constitution.gov.ua>); сайт РІА Новості Україна (<http://rian.com.ua>); Transparency International Україна (<http://ti-ukraine.org>); сайт газети «Урядовий кур'єр» (<http://ukurier.gov.ua/uk/>); Інформаційне агентство «Українські Національні Новини» (<http://www.unn.com.ua>); сайт «Лівий берег»*

(<http://ukr.lb.ua>); газета «Закон і Бізнес» (<http://zib.com.ua>); Центр Протидії Корупції (<http://antac.org.ua>); Інформаційне Агентство 112.ua (<http://ua.112.ua>); сайт ГР «Народний контроль» (<http://nkontrol.org.ua>); Судебно-юридическая газета (<http://sud.ua/newspaper>); офіційний сайт Національного антикорупційного бюро України (<https://nabu.gov.ua>); Європейська правда (<http://www.eurointegration.com.ua>); портал «Громадський простір» (<http://www.prostir.ua>); сайт Центру інформації про права людини (<https://humanrights.org.ua>); інформаційно-аналітичне інтернет-видання 7dniv.info (<http://7dniv.info>); сайт NEWSru.ua (<http://www.newsru.ua>); сайт «Українська правда» (<http://www.pravda.com.ua>); сайт Крим. Реалії (<http://ua.krymr.com>).

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Верховна Рада України прийняла в першому читанні проект закону про Вищу раду правосуддя. Президентський законопроект №5180 схвалили 232 народних депутата. Законопроект визначає статус, повноваження, засади організації та порядок діяльності Вищої ради правосуддя, який визначається як колегіальний, незалежний конституційний орган суддівського самоврядування. Проектом передбачено, що Вища рада правосуддя буде приймати рішення про звільнення суддів з посади і надавати згоду на затримання чи арешт судді. На даний час згоду на затримання і арешт судді дає Верховна Рада. До складу Вищої ради правосуддя, згідно з законопроектом, входить 21 член. З них 10 обирає з'їзд суддів, 2 призначає президент, 2 обирає Верховна Рада, 2 – з'їзд адвокатів, 2 – всеукраїнська конференція прокурорів ще 2 – з'їзд представників юридичних вищих навчальних і наукових установ. Голова Верховного суду входить до Ради за посадою. Його членів призначають строком на 4 роки. Одна і та ж особа не може займати посаду члена Вищої ради правосуддя два терміни поспіль. У законопроекті прописаний порядок обрання членів Вищої ради правосуддя, а також

їхні права та обов'язки, порядок звільнення (*Дзеркало тижня (http://dt.ua/POLITICS/rada-priynuala-za-osnovu-zakonoproekt-provischu-radu-pravosuddya-223537_.html). – 2016. – 3.11).*

Народні депутати, члени Ради з питань судової реформи, внесли на розгляд Верховної Ради України проект закону «Про Конституційний суд України», повідомляє у п'ятницю прес-служба президента України.

«Внесення на розгляд законопроекту «Про Конституційний суд України» – це приклад ефективною спільної роботи українських та іноземних вчених-конституціоналістів, народних депутатів та представників громадянського суспільства в рамках Ради з питань судової реформи», – заявив заступник голови адміністрації президента, координатор Ради з питань судової реформи Олексій Філатов.

Напередодні повідомлялось, що законопроект про Конституційний суд вивчала Венеціанська комісія. Після попереднього ознайомлення експерти комісії зустрілися з представниками робочої групи, яка розробляла документ.

Законопроект «Про Конституційний суд України» передбачає зміну структури,

повноважень та процедури добору суддів до цього органу.

Серед новацій законопроекту є додатковий механізм захисту прав і свобод громадян – інститут конституційної скарги. Він полягає в тому, що особа може звернутися до КСУ із конституційною скаргою, якщо вважатиме, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон не відповідає Конституції України.

Конституційний суд – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні, завданням якого є гарантування верховенства Конституції як Основного закону держави на всій території держави. Цей суд розпочав діяльність 18 жовтня 1996 року (*Radio Свобода* (<http://www.radiosvoboda.org/a/news/28126461.html>). – 2016. – 18.11).

Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія) надасть висновок щодо проекту Закону України «Про Конституційний суд України», розроблений Радою з питань судової реформи. Після попереднього ознайомлення з текстом законопроекту, експерти Комісії провели робочу зустріч з представниками Робочої групи, яка розробляла законопроект «Про Конституційний Суд України», та Секретаріатом Ради з питань судової реформи.

Заступник Глави Адміністрації Президента України та координатор Ради з питань судової реформи Олексій Філатов подякував експертам Венеціанської комісії за плідну співпрацю та допомогу при розробці ключових для України законів у сфері правосуддя. «Професійний, ефективний та політично незалежний Конститутивний Суд – це та мета, яку ставили собі члени Робочої групи українські вчені-конституціоналісти, розробляючи цей законопроект. І зараз ми очікуємо на висновок Венеціанської комісії щодо нього, з урахуванням українських реалій та того міжнародного досвіду, який мають наші європейські партнери», – підкреслив він.

Почесний Президент Венеціанської комісії Ганна Сухоцька зазначила: «Комісія була серйозно залучена до роботи Конституційної

Комісії під час розробки проекту змін до Конституції щодо правосуддя і ми вітаємо можливість обговорити проект Закону, який регулює діяльність Конституційного Суду».

Зокрема, законопроект «Про Конституційний Суд України», передбачає зміну структури, повноважень та процедури добору суддів Конституційного Суду. На рівні профільного закону пропонується впровадити реалізацію додаткового механізму захисту прав і свобод громадян – інституту конституційної скарги, який полягає в тому, що особа може звернутися до КСУ із конституційною скаргою, якщо вважатиме, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон не відповідає Конституції України (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua/news/proekt-zakonu-pro-konstitucijnij-sud-ukrayini-nadanij-dlya-e-38772>). – 2016. – 17.11).

Совет по судебной реформе одобрил законопроект о Конституционном Суде. Законопроект предусматривает изменение структуры, полномочий и процедуры отбора судей Конституционного суда и внедряет реализацию на уровне профильного закона дополнительного механизма – института конституционной жалобы.

Этот нормативный акт является третьим в очереди имплементационных законов, необходимых для внедрения конституционных изменений, которые вступили в силу 30 сентября 2016 г.

Законопроектом предлагается установить, что Конституционный суд будет действовать в составе коллегий, Сената или Палаты. В рамках коллегий будет решаться вопрос об открытии производства по делам по конституционному представлению, конституционному обращению, конституционной жалобе. Сенат будет рассматривать вопросы относительно конституционности законов Украины или их отдельных положений.

Большая палата будет рассматривать вопросы о конституционности законов Украины, актов Верховной Рады, Президента, Кабмина, а также вопросы, касающиеся официального толкования Конституции.

Законопроектом передусмотрен конкурсный порядок отбора кандидатур на должность судьи КСУ. Каждый из трех субъектов назначения – президент, парламент, съезд судей – будет формировать конкурсные комиссии, члены

которых должны быть юристами с признанным уровнем компетенции (*Ракурс (<http://racurs.ua/news/78868-sovet-po-sudebnoy-reforme-odobril-zakonoproekt-o-konstitucionnom-sude>). – 2016. – 10.11*).

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

Конституційний Суд України приступив до розгляду закону про партійну диктатуру.

Про це повідомив голова КС Юрій Баулін, передають Українські новини.

Мова йде про дозвіл партіям вилучати кандидатів у народні депутати з виборчого списку партії в тій його частині, де за підсумками голосування такі не отримали права на розподіл мандатів у багатомандатному окрузі.

На засіданні присутні 13 суддів.

«Оголошую пленарне засідання КС відкритим», – повідомив Баулін.

Після цього Конституційний Суд розпочав у формі усного слухання розглядати конституційне подання 49 депутатів Ради щодо відповідності Конституції положень ч.9 ст.61, ч.3 ст.105 закону «Про вибори народних депутатів України», п.3 розділу 2 «Прикінцеві та перехідні положення» закону України «Про внесення змін у закон «Про вибори народних депутатів України» про виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії в багатомандатному окрузі».

Ініціатори звернення до КС народні депутати Дмитро Добродомов і Олег Мусій, а також представник президента не прибули на засідання.

КС вирішив розглядати справу без них.

Як відомо, законопроект №3700, який дозволяє партіям вилучати зі своїх списків кандидатів у нардепи вже після виборів, Рада прийняла 16 лютого після 20 провальних голосувань. 25 лютого Порошенко його підписав (*Newsru.ua (<http://www.newsru.ua/ukraine/03nov2016/kspartdikt.html>). – 2016. – 3.11*).

Конституційний суд України 17 листопада оголосив безстрокову перерву у розгляді справи про скасування «мовного закону» Ківалова-Колесніченка.

Представник ВО «Свобода» Олег Бондарчук та народний депутат від «Народного фронту» Леонід Ємець звернулися до суду із клопотаннями про залучення експертів та свідків, а також про дослідження доказів у справі. Суд після розмови у нарадчій кімнаті задовольнив ці клопотання та оголосив безстрокову перерву у розгляді, щоб викликати свідків, ознайомитися з доказами та отримати висновки фахівців.

Депутати, зокрема, попросили суд залучити до слухань експертів із мовного питання. Як свідків запросити народних депутатів, які брали участь у голосуванні за «мовний закон» 3 липня 2012 року та можуть розповісти про порушення процедур розгляду. Серед запропонованих осіб – Арсеній Яценюк, Андрій Парубій, Микола Томенко, Володимир Яворівський, Сергій Соболев, Ігор Гринів, Юрій Кармазін, Іван Засць, Ярослав Кендзьор та Андрій Павловський.

Серед пропозицій від депутатів до КСУ – дослідження доказів, зокрема, листа Держприкордонслужби про те, що деякі депутати у момент голосування перебували за межами України, лист апарату Верховної ради про результати письмової реєстрації депутатів у день голосування, електронні результати поіменного голосування та відеозапис із розгляду законопроекту.

Раніше під час засідання Конституційний суд відмовив у відводі суддів, яких активісти обвинувачують у конфлікті інтересів та залежності від політичних впливів.

17 листопада Конституційний суд України розпочав розгляд справи за поданням 57 народних депутатів про відповідність Конституції закону «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 року.

Верховна Рада ухвалила скасувати цей закон 23 лютого 2014 року, однак президент досі не підписав і не ветував законопроект про це, відтак «мовний закон» далі чинний (*Radio Свобода (<http://www.radiosvoboda.org/a/news/28124346.html>). – 2016. – 17.11*).

В. Каспрук, Радіо Свобода: «Мовний закон» Ківалова-Колесніченка. Чого очікувати від Конституційного суду України?

Конституційний суд України має розглянути «мовний закон» Ківалова-Колесніченка. Здавалося, що після перемоги Революції гідності в 2014 році цей закон мав би бути скасований вже давно. Але ні. Так, ще в червні минулого року в КСУ вперто відмовляли в розгляді того ж самого конституційного подання 57 народних депутатів.

Тому несподіване рішення Конституційного суду розглядати мовний закон саме 17 листопада викликає закономірне занепокоєння. Чи не корелюється усе це якоюсь мірою із так званим Планом «Шатун», у якому розписана поетапно дестабілізація України? Адже існує небезпека, що КСУ може визнати цей закон як такий, що відповідає Конституції.

Між тим, статистичні дані стосовно мовної ситуації в Україні, починаючи з початку відновленні її незалежності і до сьогоднішніх днів, показують, що там, де говорять українською, там, де суспільство україномовне, існують найнижчі проросійські настрої, найбільша підтримка європейського вибору і оборонного блоку НАТО та адекватне ставлення до Росії.

Власне, мовний нігілізм значної частини населення сходу і півдня України й став однією із головних причин, що підштовхнули Путіна до агресії стосовно України.

Він цинічно використав російськомовних громадян України для анексії Криму і нападу на Донбас. Причому захист «російськомовних» – це та московська «політична фішка», котру Путін та його наступники намагатимуться використовувати знову і знову.

Неодномовність – завжди ознака перехідного періоду

Хтось може заперечити, казати, що є російськомовні патріоти і вони теж люблять Україну.

Але чи хочуть ці російськомовні патріоти української України? України, де буде домінувати українська мова, українська культура, українське радіо, телебачення і кіно, там, де більшість ключових посад обійматимуть українці – ментальні українці, незалежно від етнічного походження?

Будуть тисячі виправдань, застережень, аби прикрити суть: не хочуть.

Однак не існує «нормальних» неодномовних народів. Неодномовність – завжди ознака перехідного періоду.

Або асиміляції метрополією поневолених народів, або деградації метрополії, яка вже не в змозі перетравлювати те, що «проковтнула».

Але цей «перехідний» період в Україні не може тривати вічно. Нормальний стійкий народ – одномовний.

Саме тому московські колонізатори так поспішали зросійшити підкорені народи «національних околиць», як вони їх називали. Але, дякувати Богу, не встигли.

Проте й досі українська мова так і не стала панівною в Україні. І чинять цьому величезний спротив хохли, малороси, ставленики колонізаторів, злодії – всі ті, хто нещодавно деклараціями похизувались, як вони гноблять український народ.

І якщо це триватиме й далі, то Україна може так і не відбутися. На якийсь тимчасовий період буде щось на зразок «демократичної Малоросії», яка потім неминуче зіллється з «русским миром».

Росіяни століттями займали привілейоване становище в Україні і мовний закон від Ківалова-Колесніченка – це ніщо інше, як табун «троянських коней», застосований для знищення української державності.

Москва понад 350 років проводила послідовну роботу із асиміляції українців, але навіть масово використовуючи звирячі «методи», вона не спромоглась це зробити.

Українська мова таки вижила і має всі шанси відновитися у всіх ділянках суспільного життя держави. Мова – це національний код народу. Якщо її немає, то немає і самого народу.

Напівзаходи під час українізації принесуть протилежний результат

Якщо навести образне порівняння, то «сусіди» влізли в чужу хату і намагалися вигнати з неї українців, підім'яти під себе чужу землю. Цього їм не вдалося зробити.

Але тепер, коли мова йде про те, щоб московський непрошений гість перестав нав'язувати Україні свої порядки, це намагаються видати як насильство.

За «логікою», яку використовують зайди, вони заперечують, що Україна не «русский мир», або не згодні з тим, що українці – у себе вдома.

Бо якщо українці у себе вдома, то мають повне право дбати, щоб українська мова і культура були панівними.

Та йдеться не тільки про мову. Мова йде про розділену українську реальність. Коли зовнішні сили намагаються через свою агентуру в Україні поділити і фрагментувати український світ.

На сьогодні в Україні є три паралельних «світи»: український, російський і радянський.

Причому два останніх не конкурують між собою, а виразно протистоять українському.

І щоб зробити український світ домінуючим, потрібно, щоб в Україні нарешті з'явилися правлячі українські еліти.

Бо, якщо говорити про секрети неуспіху українців, то головним є те, що вихідці з українського світу (прориваючись якимось чином до вищих ешелонів влади), часто готові якнайшвидше перебігти, забути і зрадити те середовище, з якого вони вийшли.

Тому напівзаходами щодо українізації України після століть російської колонізації можна цілком прийти до протилежного результату.

Від тупцювання на місці ситуація з українською мовою не тільки не прогресує, але й значно погіршується.

А головне, що таким чином просто реалізується проект другої, але «демократичної Росії» на українській території.

Наразі існує парадокс, котрий дуже важко пояснити, коли російськомовні патріоти готові

боротися з московськими загарбниками, але відмовитися від мови північних колонізаторів понад їхні сили.

Принципово російськомовні фактично ведуть боротьбу за своє право бути вільними росіянами на вільній частині Росії, хоча та й далі буде називатися Україною.

Українська мова – це дієва зброя в боротьбі з «русским миром»

Необхідно пригадати, чому радянська «українізація» не була успішною. Саме тому, що вона була вимушеною і ситуативною.

Комуністична російська влада намагалася таким чином загасити визвольну боротьбу українського народу.

Тепер же мовне питання знову постає так гостро, бо українці відчують, що частина російськомовних прояви свого патріотизму і свою участь у визвольній війні почали сприймати, як карт-бланш на становлення російської України.

Яким може бути вихід із цієї надскладної ситуації, котра склалася в Україні?

Думаю, що тут необхідно робити поправку на те, що об'єктивно існують різні категорії російськомовних.

А переважна їхня кількість не дуже зважає на ідеологію взагалі, і для неї цікавішими є фінансові надходження до сімейного бюджету.

У пострадянські часи російська мова стала мовою бізнесу і банківської справи в Україні, а фінансові та бізнесові ресурси майже повністю опинилися в руках російськомовних.

Тому без кардинальної зміни цієї алогічної ситуації нічого виправити ніколи не вдасться.

Настає час, коли українцям доведеться вибирати між українським і російським світами.

Можна зробити висновок: побудова російськомовної України, під якими б гаслами це не подавалося, – ніщо інше, як альтернативний план захоплення українських територій.

А українська мова не менш дієва зброя в боротьбі з «русским миром», ніж гармати і танки. І це необхідно усвідомити усім, хто розглядатиме «мовний закон» Ківалова-Колесніченка на відповідність його Конституції України (*Радіо Свобода (<http://www.radiosvoboda.org/a/28114025.html>). – 2016. – 14.11*).

Т. Марусик, Радіо Свобода: «Мовний закон» Ківалова-Колесніченка. Троянські коні Кремля

Пішов уже п'ятий рік, відколи, образно кажучи, у нашу Трою зайшов «троянський кінь Кремля», закон «Про засади державної мовної політики», названий у зверненні громадськості до 20-ї річниці Конституції України юридично нікчемним, таким, що підважує статус української мови як державної, блокує реалізацію положення частини першої статті 10 Конституції України, слугує інструментом русифікації, а відтак загрожує національній безпеці України та самому її існуванню.

Цей закон, ухвалений з кричущими порушеннями регламенту Верховної Ради, насправді мав би називатися інакше – «Про засади надання російській мові статусу першої державної», бо саме така його суть і практика застосування. Він продовжує колоніальне мовне законодавство і тому це ракова пухлина на тілі України, яка роз'їдає національну ідентичність українців.

А сталося це, зокрема і тому, що рідна мова більшості українців відрізняється від рідної мови більшості представників владного політикуму. Згадаймо, якою мовою спілкувалися на засіданні РНБО Петро Порошенко, Арсен Аваков і Міхаїл Саакашвілі. Або ж словами (і нецензурними висловами) з якої мови на пленарному засіданні парламенту обмінювалися Володимир Гройсман та Геннадій Зубко. Вже не казати про «класику жанру», міністра внутрішніх справ.

Більшість керівників, які опинилися на самій верхівці влади після Революції гідності, виявилися «троянськими конями Кремля». Вони демонструють фактично солідарність із домайданною владою, саботуючи зусилля громадських активістів і тих законодавців, які прагнуть виправити деформовану мовну ситуацію.

У контексті теми першими «троянськими конями» стали автори антидержавного закону «Про засади державної мовної політики» Вадим Колесніченко та Сергій Ківалов.

Один «троянський кінь» утік до Криму, а вже тоді правоохоронні органи висунули йому підозру за двома статтями Кримінального кодексу України в посяганні на територіальну цілісність і недоторканність України та в порушенні рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії.

Інший – користується статусом депутата, академіка, хоча мав би мати інший статус.

Одним із головних співавторів цього закону є колишній помічник Колесніченка Руслан Бортнік, який, тихо пересидівши втечу свого роботодавця, став політологом й очолив Український інститут аналізу та менеджменту політики.

Перший після Революції гідності голова Верховної Ради України Олександр Турчинов відмовився підписувати ухвалений 23 лютого 2014 року закон «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про засади державної мовної політики», грубо порушивши цим Регламент Верховної Ради (і моральний закон). А «мотив» гальмування закону був кремлівським: його ухвалення спровокувало російську збройну агресію. Відповідно до формальної логіки виникає запитання: чому ж тоді після «зеленого світла», яке колишній сподвижник Лазаренка й Тимошенко надав таким зрадницьким способом законіві Колесніченка-Ківалова, збройна агресія не припинилася?

Ще один важливий «троянський кінь» – голова Конституційного суду України Юрій Баулін, який заблокував розгляд конституційного звернення 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України закону «Про засади державної мовної політики». Цьому зверненню вже понад два роки, хоча вердикт КСУ мав би бути оголошеним на початку 2015 року. Після пікету Конституційного суду України, який організували громадські організації у червні 2015 року, Юрій Баулін в інтерв'ю журналістам упевнено сказав, що «не розглядатиме подання

народних депутатів щодо «мовного закону» Колесніченка-Ківалова, поки Верховна Рада та президент не визначаться щодо нього». І на таку відвагу у порушенні статті 6-ї Конституції України про поділ державної влади в Україні на законодавчу, виконавчу та судову голова КСУ мав усі підстави. Інший «троянський кінь», Петро Порошенко, досі не виконав парламентську постанову «Про реагування на факти порушення суддями Конституційного суду України присяги судді» від 24 лютого 2014 року, відповідно до якої він був зобов'язаний звільнити двох суддів із дванадцяти, і серед них Юрія Бауліна.

Показово, що голова Служби безпеки України Валентин Наливайченко, який у червні 2015 спрямував до Генпрокуратури докази для винесення підозри голові КСУ Юрію Бауліну у скоєнні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 364 Кримінального кодексу України (зловживання службовим становищем), який спричинив тяжкі наслідки – узурпацію влади Віктором Януковичем, свою посаду втратив, а Юрій Баулін і далі вершить конституційне правосуддя. Буквально днями на сайті Конституційного суду України несподівано з'явилася інформація про те, що на 17 листопада 2016 року заплановано початок розгляду справи за конституційним поданням 57 народних депутатів України. З огляду на те, що до «троянських коней Кремля» немає довіри, важко очікувати від КСУ скасування закону «Про засади державної мовної політики». Хотілося б помилитися.

Хоча нині Петро Порошенко, Олександр Турчинов і колишній прем'єр-міністр Арсеній Яценюк перебувають у різних партіях (а за своє політичне життя вони змінили не один партійний офіс), у питанні мовної політики вони однодумці. Згадаймо для прикладу спільну заяву Турчинова і Яценюка від квітня 2014 року про «закріплення спеціального статусу для російської мови і захист цієї мови», а також їхню пропозицію надати російській мові в Україні статусу «офіційної» в тексті нової редакції Конституції України. Але саме Порошенко, окрім свого проекту змін до Конституції України, в статті 143 якого з'явилося положення про спеціальний статус

для російської мови, озвучив підступну й маніпулятивну, а тому дуже небезпечну тезу про те, що російською мовою Україну люблять не менше, ніж українською, та що російська агресія закрила спекулятивне мовне питання в Україні. Цю тезу він творчо розвинув, почав озвучувати (і робив це майже два роки) фантазії про відсотки російськомовних й українськомовних захисників на східному фронті, неодноразово стверджуючи, що російськомовних воює половина, а може й більше половини.

Дослідження Центру Разумкова «Ідентичність громадян України в нових умовах», оприлюднене в червні 2016 року, переконливо спростувало слова головного на сьогодні «троянського коня» в кріслі президента України: «Українська мова є рідною для 73% учасників АТО, їх рідних і близьких. Російська – для 6%... Серед непричетних до АТО українську мову вважають рідною 55%, російську – 19%...». За цими ж даними, 60% учасників АТО вдома (55% за межами свого дому) розмовляють українською. І навіть серед непричетних російська мова спілкування не набирає більше 27-29% (при 25-28% обома мовами).

Українська – це не лише рідна мова для більшості українців, не лише державна, але й мова громадянства. Наведу в цьому зв'язку ще одні дані соціологічного дослідження, проведеного восени 2015 року компанією GfK Україна «Молодь України 2015». Найбільше пишуться українським громадянством там, де переважає державна мова – у Волинській, Рівненській та Івано-Франківській областях (по 97%). Найменші показники – у Луганській (52%), Донецькій (59%) та Одеській (62%) областях. Тобто саме там, де більше російськомовних, менше молоді пишуться тим, що вони громадяни України.

Мабуть, це зрозумів керівник Донецької військово-цивільної адміністрації Павло Жебрівський, який оголосив, що з 1 січня наступного року усі працівники керованого ним органу повинні послуговуватися винятково українською мовою (*Radio Свобода* (<http://www.radiosvoboda.org/a/28099057.html>). – 2016. – 18.11).

А. Новосельцев, Ракурс: Три сосны судебной реформы Алексея Филатова

О господи, ведь я, может, потому только и считаю себя за умного человека, что всю жизнь ничего не мог ни начать, ни окончить. Пусть, пусть я болтун, безвредный, досадный болтун, как и все мы. Но что же делать, если прямое и единственное назначение всякого умного человека есть болтовня, то есть умышленное пересыпание из пустого в порожнее.

Федор Достоевский. «Записки из подполья», 1864

На прошлой неделе заместитель главы Администрации президента Алексей Филатов, заведующий на улице Банковой судебно-юридическими вопросами, дал развернутое интервью LB.ua, где раскрыл некоторые подробности хода судебной реформы и поделился своими взглядами на ближайшую перспективу.

Человек с благостным лицом молодого Федора Достоевского попытался, как мог, объяснить обществу положение дел на фронтах борьбы за правосудие. Интервью в целом оставило неоднозначное впечатление – уклончивостью большинства ответов, поверхностностью суждений, отсутствием всякого видения перспективы хотя бы на полгода вперед, отказом признать свою ответственность за то, что очередная по счету потешная реформа судебной системы накроется медным тазом вместе с ее авторами гораздо быстрее, чем думают многие пессимисты.

Если отфильтровать пустую риторику, отбросить переливание из пустого в порожнее, то в сухом остатке Алексей Филатов озвучил следующую информацию.

Когда будет готово новое процессуальное законодательство?

«<...> для того чтобы новый Верховный суд полноценно работал, нужно принять изменения в процессуальное законодательство, потому что действующие правила судебного процесса заточены под четырехзвенную систему рассмотрения дел. А новыми законодательными изменениями в Украине вводится трехзвенная система. Формирование Верховного суда ожидается в марте следующего года, так что есть достаточно времени, чтобы принять новое процессуальное законодательство. Тем

более что рабочие группы, созданные при Совете по судебной реформе [при президенте], нарабатывают их с ноября прошлого года».

Когда будет принят закон о Высшем совете правосудия?

«Думаю, в ноябре».

Когда будет принят закон о Конституционном суде?

«Подготовка этого законопроекта происходит в рабочей группе, куда входят исключительно эксперты и ученые-конституционалисты. <...> Свои наработки они месяц назад презентовали на круглом столе в Киево-Могилянской академии. Сейчас нужно все свести непосредственно в текст законопроекта и вынести его на обсуждение в публичную плоскость. И уже по результатам этих обсуждений доработать и подать в парламент».

О перспективах законопроекта о Высшем антикоррупционном суде:

«Пока только на уровне обсуждения идей. Для разработки текста законопроекта нужно какое-то время».

О перспективах создания Высшего патентного суда:

«Законом «О судостроительстве и статусе судей» предусмотрено также создание Высшего суда по вопросам интеллектуальной собственности. Он тоже пока не разрабатывается. Невозможно такое количество законопроектов нарабатывать одновременно».

Подведем итог. Вырисовывается парадоксальная картина. Виртуально: у нас проведена успешная конституционная реформа, молниеносно принят закон «О судостроительстве и статусе судей», и все экспертное сообщество рукоплещет нашим прогрессивным устремлениям. Реально: никто

никаких реальных реформ не проводит и, похоже, проводить в обозримом будущем не собирается. Потому что самое главное в любой реформе правосудия – это процессуальный закон, то, чем руководствуется суд в своей ежедневной работе.

На дворе конец октября. Прошло без малого пять месяцев, как 2 июня 2016 года была проголосована судебно-конституционная реформа. Но процессуальные кодексы до сих пор не готовы, а будут готовы, может быть, через полгода! Реформа в очередной раз заблудилась в трех соснах...

Что же вы, господа хорошие с улицы Банковой, морочите голову людям? Ведь вы жестоко нагнули сессионный зал, принудили конституционное большинство проголосовать в считанные минуты за безграмотную белиберду, лишённую всякого смысла и к тому же совершенно не подготовленную к применению на практике. Видимо, это наша судьба, чтобы реформой правосудия все время занимались князь Мышкин и партнеры...

Вместо реформы судебного процесса нам подсунили псевдореформу с переименованием судебных инстанций. Был суд Высший хозяйственный – стал Кассационный хозяйственный; был Высший административный – стал Кассационный административный (ст. 31 закона «О судеустройстве и статусе судей»). Аналогичная замена вывесок ожидает суды первой и апелляционной инстанций.

Видимо, наблюдая за тем, как всюду рушат памятники и переименовывают улицы, районы и целые города, на Банковой решили, что судебная власть тоже не должна отставать от всей страны и надо включаться в процесс повсеместного переименования. Но делается это не просто так, а с умыслом. По словам председателя Верховного суда Ярослава Романюка, тотальную реорганизацию используют как предлог, чтобы разогнать всех старых судей, которые уже по 30 лет «у прилавка стоят», никого ни разу «не обсчитали и не обвесили», и набрать вместо них новых «продавцов».

Однако общество равнодушно к этим шекспировским страстям в храме Фемиды.

Покупая недешевый билет в кассе и приходя в театр, зритель рассчитывает увидеть спектакль на сцене, а не услышать рассказы о личной жизни артистов, сплетни о худруке, сетования на то, что главную роль отдали другому актеру... То же и в суде. Главная сцена действия – зал судебных заседаний, куда приходят участники судебного процесса на встречу с Фемидой. Здесь вершится правосудие. То, что остается за кулисами – борьба за вакантные судейские кресла и мантии, – интересно собирателям сплетен и слухов, но совершенно неинтересно рядовому гражданину, который в первый и последний раз в жизни пришел в суд и которому нужно получить решение своего вопроса. И если простой человек не может добиться справедливости в суде, то не все ли равно, как этот суд будут именовать и кто в нем работает?

В результате так называемой реформы была уничтожена устоявшаяся судебная специализация на суды общие по гражданским и уголовным делам, суды хозяйственные и суды административные – ровно по числу процессуальных кодексов. Система этих судов осталась, просто теперь они лишены титула специализированных. Зато была внедрена нелепая идея учредить два высших специализированных суда – как суды первой (!) инстанции – Высший суд по вопросам интеллектуальной собственности и Высший антикоррупционный суд (ст. 31 закона «О судеустройстве и статусе судей»).

Теперь оказалось, что Высший антикоррупционный суд существует лишь в виде абстрактных идей фантазеров с улицы Банковой, а Высший суд по вопросам интеллектуальной собственности не существует ни в каком виде, даже на уровне фантазий. Зачем же было городить огород, если ничего не готово? В чем смысл? Хорошие люди попросили придумать им очередной карманный суд? Ну а если бы они попросили учредить Высший суд по вопросам хорового пения – вы бы и такую галиматью протянули через парламент?

Тот факт, что никакого закона о Конституционном суде в обозримом будущем принято не будет, как и не будет стоять вопрос о ротации судей, – никого удивлять не должен.

Между Банковой и КСУ установлен пакт о ненападении – судьи добросовестно «освящают» любые конституционные фантазии из Администрации президента, уклоняются от признания неконституционными законов, которые носят характер коллективного наказания без установления личной вины, – пакеты законов о так называемых люстрации, декоммунизации и т. п. Банковая в свою очередь выдала судьям КСУ индульгенцию и обещала неприкосновенность.

На прямой вопрос журналистов о том, почему не готово большинство ключевых законопроектов судебной реформы, заместитель главы Администрации президента Алексей Филатов без всяких сожалений ответил: «Потому что нельзя заниматься всем одновременно». Чем же вы в таком случае там, на Банковой, занимаетесь, если у вас не готово ровным счетом ничего? (*Пакуре (<http://racurs.ua/1331-tri-sosny-sudebnoy-reformy-filatova>). – 2016. – 27.10*).

Minprom: Под покровом мантии: как поменяют главный суд страны

В Украине начался отбор новых судей в Верховный суд (ВСУ). С момента объявления конкурса было подано более 300 электронных заявок, в то время, как отбор пройдут только 120 человек. Кроме психологического тестирования и экзамена по юридической практике кандидатов проверит НАБУ.

Контроль со стороны общественности будет проводить созданный на днях совет добропорядочности. Его члены будут предоставлять выводы о кандидатах в Высшую квалификационную комиссию судей Украины (ВККСУ), к которым, впрочем, там могут и не прислушиваться.

Судьи разойдутся по палатам

Старт судебной реформе в Украине был дан 30 сентября. В результате должны пройти масштабные перестановки, ликвидирована, созданная при Викторе Януковиче системы высших спецсудов, в которую входят Высший хозяйственный, Высший административный и Высший специализированный суд по рассмотрению гражданских и уголовных дел. Из самостоятельных судов они превратятся в палаты единого обновленного Верховного суда. В его состав будут входить пять подразделений: Большая палата, кассационный административный суд, кассационный хозяйственный суд, кассационный уголовный суд и кассационный гражданский суд. Таким образом, высшая судебная инстанция переберет

на себя кассационные полномочия, а судебная система вместо четырехуровневой превратится в трехуровневую.

«Создание нового Верховного суда – не вся реформа, это его небольшая составляющая. Но позитив в том, что она начинается все-таки сверху. А не как прокуратура – начали снизу, и в результате ничего не изменилось», – считает эксперт Центра политико-правовых реформ Роман Куйбида, напомнив, что необходимость самой реформы объясняется недоверием к судебной системе в целом, коррупции и отсутствию единой судебной практики, когда по схожим делам принимаются разные решения.

Пока преобразования не наступили (закон предусматривает 6 месяцев с момента начала реформы) Верховный суд рассматривает дела по старым правилам. Сейчас ВСУ перегружен – не хватает кадров. Как сообщили в пресс-службе суда, из 48 судей работает только 21. Большинство уволилось в сентябре этого года, часть вышла на пенсию. «Нагрузка – безумная. В некоторых палатах осталось 4-5 судей. Но пока пытаются рассматривать дела, чтобы не задерживать», – заявили РБК-Украина в пресс-службе ВСУ. Однако, по информации издания, заявление на увольнение подали еще трое судей. В целом запуск работы обновленного суда, убеждают в пресс-службе, планируется не раньше марта.

Впрочем, переформатирование суда может быть отменено. Дело в том, что

сейчас в Конституционном суде находится представление ВСУ, поданное в начале октября. В нем Верховный суд просит признать неконституционными ликвидацию высших спецсудов и действующего Верховного суда, а также создание одного ВСУ с кассационными палатами. «В законе прописана ликвидация, а в изменениях в Конституцию в части правосудия, которые были приняты в тот же день, второго июня, ни слова о ликвидации Верховного суда и Высших судов нет», – объяснили РБК-Украина в пресс-службе ВСУ.

Кандидаты делают подачу

Несмотря на угрозу остановки реформы, Высшая квалификационная комиссия судей Украины (ВККСУ) уже объявила конкурс на отбор новых судей. В новом ВСУ будет работать 200 человек. Но на объявленном конкурсе наберут только 120 – по 30 в каждую кассационную палату (административную, хозяйственную, уголовную и гражданскую). Эксперт Роман Куйбида надеется, что это поможет привлечь специалистов не «из системы». «Оценивать лучше, конечно, по результатам, но настроение пока оптимистичное, – говорит он. – Объявлен конкурс, в котором смогут принять участие не только судьи, но и ученые-юристы и адвокаты».

Несмотря на планы набрать «первую партию» судей в Верховный суд к середине марта 2017 года, председатель ВККСУ Сергей Козьяков обещает сделать это раньше. «Мы уважаем работу наших коллег в Высшем совете правосудия, которые должны проработать еще данные победителей, и, в случае необходимости, с ними пообщаться дополнительно. Также мы уважаем работников Администрации президента, которые готовят указы президента».

С прошлой недели будущие кандидаты начали подавать заявки на участие в конкурсе. С 17 ноября начнется прием документов. После электронной регистрации и подачи документов, который закончится в начале декабря, кандидаты пройдут два этапа конкурса. Первый из них – анонимное письменное тестирование и выполнение практического задания. «Будет 120 вопросов в тесте, в каждом из них –

четыре варианта ответа. Через несколько дней пройдет практическое задание, где кандидату нужно будет написать от руки проект решения Верховного суда на основании предложенной фабулы. К ней мы предоставим 50-70 страниц текстов документов», – объясняет председатель ВККСУ Сергей Козьяков.

В рамках второго этапа пройдет собеседование, а также тестирование личных морально-психологических качеств и общих способностей.

После определения победителей конкурса ВККСУ должна направить свое решение в Высший совет правосудия. Впрочем, он до сих пор не заработал – необходимый закон парламент пока не принял. Окончательное решение о назначении судьи Верховного суда будет принимать глава государства, который издаст соответствующий указ.

По информации ВККСУ, по состоянию на 10 ноября о намерении принять участие в конкурсе заявили 304 человека. Из них – больше половины проработали судьями не менее десяти лет, 17% – адвокаты и 14% – ученые-правоведы. На конкурс планируют подаваться и большинство работающих судей Верховного суда, заявили РБК-Украина в пресс-службе суда.

Секретарь квалификационной палаты ВККСУ Станислав Щотка считает, что у судей-победителей должны присутствовать три качества – профессионализм, смелость и командность. «Эти люди должны уже сейчас понимать, что им придется работать командно. Я не говорю, что они должны быть соглашателями и соглашаться сразу на чью-то точку зрения. Но с другой стороны, работа должна быть конструктивной, с осознанием своей ответственности. Такие люди в командной работе должны уметь давать конструктивные идеи, решения, которые в перспективе станут правовыми позициями Верховного суда, станут ориентиром для всех нас на единство судебной практики», – сказал он.

Общественное сито

Национальное антикоррупционное бюро Украины также проверит кандидатов на судей обновленного ВСУ. Представители НАБУ

будут оценивать претендентов на наличие коррупционных рисков, их имущественное положение и источники доходов.

Еще одним «фильтром» для будущих судей станет Общественный совет добропорядочности, который будет проверять кандидатов до этапа тестирования. В минувшую пятницу состоялось собрание представителей девяти общественных организаций, которые и создали совет. В него вошли 20 человек. Среди них: шесть экспертов Реанимационного пакета реформ (Роман Куйбида, Михаил Жернаков, Роман Маселко, Максим Середа, Галина Чижик и Тарас Шепель), члены бывшей Временной специальной комиссии по проверке судей судов общей юрисдикции (Петр Варишко, Екатерина Смирнова и Марина Соловьева), юристы и адвокаты (Сергей Верланов, Татьяна Гринь, Андрей Савчук, Роман Марусенко, Роман Сухостаец, Виталий Тытыч), журналисты (Евгения Моторевская, Наталья Соколенко), а также общественники с разных организаций (Леонид Маслов, Владимир Козленко).

«Представители общественности будут собирать и обрабатывать информацию о судьях, о кандидатах. Ее они будут предоставлять в виде заключения для ВККС, которая будет учитывать эти выводы при утверждении собственных решений», – рассказала РБК-Украина Александра Дрик, глава «Общественного люстрационного комитета», который также выдвигал своих представителей в Общественный совет.

Следует подчеркнуть, что за день до собрания Совет судей Украины «рекомендовал»

адвокатам-практикам не входит в состав совета. В высшем органе судейского самоуправления считают, что «участие в Общественном совете добропорядочности действующих адвокатов может повлечь риски возникновения конфликта интересов».

Еще раньше председатель ВККСУ Сергей Козьяков заявил, что решение Общественного совета добропорядочности будет приниматься лишь в случае, если они будут мотивированными. В то же время секретарь квалификационной палаты ВККСУ Станислав Щотка надеется, что Общественный совет не превратится в «политотдел при Высшей квалификационной комиссии». «В качестве примера может служить для общественного совета, например, работа или форма работы временной специальной комиссии по проверке судей судов общей юрисдикции», – предложил он.

По мнению Александры Дрик, Общественный совет добропорядочности является «по сути, органом совещательным». Один из претендентов на членство в этом комитете Роман Куйбида отметил, что они смогут серьезно влиять только при качественной подготовке выводов для ВККСУ.

«Конечно, риск того, что влияние будет незначительным, существует. Но для этого есть средства массовой информации, которые будут наблюдать за этим и показывать, имеют реальное влияние эти выводы или нет», – сказал он (*Minprom* (<http://minprom.ua/digest/221119.html>). – 2016. – 15.11).

Ю. Сколодра, Вголос: «Перезаснування» України на засадах УНР: «за» і «проти»

В умовах, коли якість держави не влаштовує абсолютну більшість її громадян, напрошується логічний висновок – потрібно змінити таку державу. Іншими словами – перезаснувати її, фактично почати новітню Україну з чистого аркуша. І про таку можливість в нашій країні говорять вже не перший рік.

Нинішня модель функціонування нашої держави виглядає відвертим тупиком. В Україні не працюють закони і органи нагляду за їх дотриманням. Судова система і прокуратура перетворились на привілейовану касту недоторканих. Країну від центральних органів влади і до районної поліклініки пожирає корупція, з якою (попри створення нових антикорупційних органів) ніхто не хоче боротись.

Що говорити, коли в країні не працює навіть основний закон – Конституція, яка гарантує громадянам безкоштовну освіту і медицину. А дві революції так і не змогли зламати систему і оновити владу – за рідкісними винятками, нами продовжують керувати ті ж люди, що й 10-15 років тому. І всі їхні наступні кроки кардинально нічого в країні не змінюють. Хоча саме заради таких рішучих змін уже загинула не одна Небесна сотня українців.

Передумови для перезаснування України справді є: дві революції не змогли змінити ані політичну еліту, ані існуючу політичну систему, які є головними гальмами реформ та розвитку країни, вважає політичний експерт ГО «Конституційний конвент» Вікторія Подгорна. «Їх зміни напряду пов'язані зі зміною моделі держави – від пострадянської клептократичної до демократичної і сервісної. Це запит Революції гідності, яка проголошувала зміну системи, а не облич. Незмінність облич не дає змінити систему. Тому і питання перезаснування впирається в проблему: хто його буде здійснювати?», – підкреслює експерт.

Хто пропагує ідею перезаснування

Ідею перезавантаження України вперше почали озвучувати ще після Помаранчевої революції. «Друге дихання» у неї вдихнули за

часів президентства Януковича: тоді напрямок руху країни був абсолютно незрозумілим, і поки «Сім'я» підгрібала під себе країну, у багатьох українців вперше почало з'являтися відчуття безвиході.

Міркування з приводу перезаснування держави висловлювали окремі політики та експерти. Не так давно про необхідність перезаснування заговорили навіть Юлія Тимошенко і Надія Савченко.

У лідерки «Батьківщини» традиційно специфічне бачення: в усіх бідах вона звинувачує... двовладдя у керівництві держави – наявність президента і прем'єра (як тут не згадати війни Юлії Володимирівни з Віктором Андрійовичем). Тож Україні потрібен новий суспільний договір у вигляді нової Конституції, яка б закріпила парламентську форму правління і посаду прем'єра чи канцлера на чолі країни, вважає Тимошенко. Не важко здогадатись, під кого вона готова зліпити такий уклад держави.

Колишня полонянка, а нині доволі скомпрометована своїми неоднозначними витівками, нардеп Надія Савченко висловила ідею написання нової Конституції і законодавчої бази України, замість Верховної Ради створити Народну раду, а президента зробити «символічною фігурою». Ця «концепція перезавантаження України», на її думку, мала б «довести до пуття» розпочате на Майдані.

Крім цієї когорти, яка обстоює ідею перезапуску держави, в останні роки сформувались громадські об'єднання, що намагаються системно займатись підготовкою до перезавантаження України. Вони проводять дискусії та мозкові штурми, їздять по регіонах і збирають ініціативні групи.

До складу цієї «Коаліції громадянського суспільства «Народна Конституція» увійшли колишні нардепи, серед яких Віталій Чудновський, який є співзасновником «Народної Конституції».

Усе б нічого, якби не пан Чудновський. За інформацією ЗМІ, на початку 2000-х він тісно співпрацював з одним із київських авторитетів,

який контролював велику мережу з продажу побутової техніки та горілчаний завод. У політиці Віталій Чудновський з 2006 року, член БЮТ і, як стверджували окремі журналісти, мало не охоронець та довірена особа Юлії Володимирівни. Що не завадило йому в 2011р. засвітитись в історії з перепискою із сестрою Сергія Львовича Юлією, потім балотуватись як мажоритарнику (2012 р.), та отримати підтримку БПП (2014 р.).

«Ми намагаємося знайти нехай один, нехай два принципи, які нас об'єднують. Існують же у нас природні права – на життя, свободу, свободу переміщення, які повинні бути непорушними. Існують права і правила, які ми можемо обговорювати. Залучення якомога більшої кількості людей до цього і стане запорукою, що створений спільними зусиллями документ (який стане основою Конституції) буде виконуватися», – окреслює нинішню діяльність Чудновський.

Як пропонують перезаснувати Україну

«В цій трагічній для країни ситуації, єдиним виходом є створення технократичного уряду професіоналів – реформаторів. Він повинен бути створений по без квотному, безолігархічному принципу та висунутий громадянським суспільством. Вимога до нього одна: воля до рішучого прориву України в цивілізацію майбутнього і переходу до ціннісно-етичної горизонтальної асоціативної екосистеми організації суспільства і на цьому тлі досягнення мети революції гідності – повне перезавантаження держави.

На перехідний етап, для швидкого здійснення революційних реформаторських змін, Верховна Рада Конституційною угодою має надати відповідні повноваження технократичному уряду і ліквідувати норму розпуску парламенту при розвалі коаліції. Наступні вибори мають відбутися у 2018-2019 році після затвердження нової Конституції на загальноукраїнському референдумі на основі електронного голосування через ідентифікацію громадян шляхом електронного цифрового підпису. Вибори мають пройти на принципах і за процедурами нового суспільного договору. Якщо

Порошенко відчуває свою відповідальність за країну та майбутнє її поколінь, то повинен пристати та очолити такий варіант розвитку, або залишитися в політичному небутті. Так, це революційний варіант змін за 1000 днів. Але іншого вибору немає», – пише Сергій Іванов, засновник громадської мережі «Україна – це я».

Найкращий і найефективніший механізм перезаснування – це створення Суспільної угоди і закріплення її в новій Конституції, переконана Вікторія Подгорна. Питання зміни політичної системи, побудови нової моделі держави та нових інститутів – це конституційний рівень. Суспільна угода також дозволяє вирішити питання стійкості держави.

Просто написати нову Конституцію елітам чи експертам – це не дасть жодного результату. Питання саме у участі громадян в процесі створення основного закону: така участь є єдиною гарантією того, що справді можуть бути вирішені питання пошуку спільних цінностей, цілей розвитку України, будуть зняті конфлікти і свідомо визначені права та обов'язки громадян, готовність їх захищати і виконувати. «Без участі громадян Конституція залишиться пактом еліт, що як ми бачимо розділяє, а нам важлива Конституція яка об'єднує», – каже Подгорна.

Під цей процес вже деякий час намагаються підвести й законодавчу базу. Якщо коротко, то пропонується у разі збору 3 млн. підписів громадян таємним голосуванням обрати 300 представників у Конституційні Збори (кандидати 5 років до, і 10 років після цього не повинні займати високі пости у владі чи судовій системі), які й повинні підготувати проект нової Конституції України.

В Україні вже були спроби створити Конституційні (установчі) збори, або Конституанту. У жовтні 1917 року Українська Центральна Рада ухвалила основи законопроекту про вибори до Українських Установчих зборів. Третім Універсалом було призначено день виборів – 27 грудня 1917 року та день скликання – 9 січня 1918 року. Самі вибори проходили вже в умовах війни з більшовиками та не були закінчені. Вибори відбулися лише на некупованих територіях

у 171 виборчому окрузі (загальна кількість утворених округів – 301). Власне, усі чотири Універсали Центральної Ради були акцентовані на установчі збори. Перший та другий – на Всеросійські, а третій та четвертий Універсали – на Українські Установчі збори.

Західно-Українська Народна Республіка від моменту свого утворення також орієнтувалася на Конституанту. Українська Національна Рада у своєму Статуті, прийнятому у Львові 18 жовтня 1918 року, прямо називає себе Конституантою. 13 листопада 1918 року нею був ухвалений Тимчасовий основний закон, який передбачав скликання установчих зборів для прийняття Конституції Західно-Української Народної Республіки. Більшовицька агресія, німецька окупація, війна та внутрішні чвари поховали тоді усі надії на Конституанту Українського Народу – Народну Конституцію – Українську Народну Республіку.

Україну потрібно перезаснувати на засадах, що Україна є правонаступницею УНР, вважає директор Інституту трансформації суспільства Олег Соскін. Він наводить приклади Польщі, Угорщини, країн Балтії та Фінляндії, які зробили аналогічний крок.

«Всі країни після I світової війни, які були колоніями, вони це зробили на початку XX ст.. Єдина, хто не зробила в повному обсязі, тому що була окупована російсько-комуністичними військами – це, на жаль, Україна. І коли будемо перезасновувати державу, потрібні перехідні вибори. І обрані народні депутати мають дати клятву, що вони зроблять перезаснування України як спадкоємиці УНР», – сказав Соскін в коментарі «Вголосу».

Політичний експерт Олександр Кочетков вважає показовим приклад Ісландії, в якій основною проблемою тривалий час була корумпованість політичної верхівки, і яка прийняла свою нову Конституцію на референдумі зовсім нещодавно – у 2013 році, після довгого та максимально широкого суспільного обговорення. «Мешканці Тунісу, які прагнули вийти з тіні релігійних догматів ісламу та створити сучасну світську державу, досягли мети через вибори Конституційної Асамблеї та створення

основного закону. Кенія після створення власної Конституції за ініціативою «знизу» в 2015 році досягла росту ВВП на рівні 6,5%. Всі ми маємо можливість увійти в цей процес і стати батьками-засновниками», – зазначає Кочетков, натякаючи на аналогію з творцями основного закону США.

В більшості випадків, які знає світ, такий процес триває від двох до трьох років і призводить до позитивних результатів, вважає Вікторія Подгорна. Вона також наводить приклад Кенії, яка вийшла з громадянської війни і потенційного розколу країни саме через інклюзивний Конституційний процес: тепер це більш стабільна політична система, немає узурпації влади президентом, більш захищені права людини, економічне зростання стійке на тлі зростання рівня життя.

Звісно, в Україні зараз непроста внутрішня ситуація, ускладнена ще й зовнішньою військовою агресією. Влада і так не поспішає робити радикальні реформаторські кроки, а згаданий вище законопроект про Конституційні збори «маринується» вже майже рік із негативним висновком науково-експертного управління. Ну а у відповідь на рішучі кроки активної частини громадян можна очікувати й активного протистояння – не даремно ж в країні посилюють сили Нацгвардії та ремонтують водомети.

«Конституційний процес – це як раз найкраща альтернатива можливим кривавим сценаріям», – переконана Подгорна. Хотілося б вірити, що Україна – якщо й не Ісландія, то принаймні краща за Кенію, і якщо в нас запуснуть процеси Конституанти, то все пройде спокійно.

Сергій Дацюк, філософ, письменник

Погано, коли про перезаснування України говорять певні недолугі політики – вони довели, що їм це довіряти не можна. Адже вони й досі не можуть позбутися народних депутатів, які підозрюються в підтримці агресії Росії (маю на увазі нещодавні подробиці допиту Медяника і Ландика). Більш адекватними виглядають наміри Конституанти – тобто, громадського процесу перезаснування країни через напрацювання нової Конституції. Це більш імовірно, і механізми для цього існують.

У нас, зрештою, все вперлось у те, що цей напрямок почала розігравати Росія, зокрема, всередині Мінського процесу. Як тільки прозвучало питання про особливий статус для Донбасу, так одразу політики (особливо наші), намагались це інтегрувати: мовляв – ага, особливий статус, то давайте це в процесі децентралізації, а ще краще – в процесі Конституції це зробити. Як відомо, цей процес був через парламент заблокований.

Відтак і на час війни громадськість не надто активно стимулює цей процес. Але це не означає, що вже за якийсь місяць усе не може змінитись. Поштовхом може стати усе що завгодно. І це не має бути черговий Майдан, адже є не менш

ефективні альтернативи: за допомогою Інтернету, через загальнонародне віче, можна – як і пропонувалося – через законодавче оформлення: ухвалення закону в парламенті, і далі все – його основі.

Перезаснування держави може тривати два-три роки. Це має бути напрацювання юридичних механізмів – розробка – рік обговорення – прийняття.

Чи проходитиме цей процес спокійно? І чи відбудуватиметься він взагалі? Поживемо-побачимо (*Вголок* (http://vgolos.com.ua/articles/perezasnuvannya_ukrainy_na_zasadah_unr_za_i_protu_232914.html). – 2016. – 28.10).

Н. Трач, ТСН.blogі: Існування мовного закону не означає його дотримання. У випадку із законом Колесніченка-Ківалова – це на благо суспільства

«Конституційне чи правове затвердження державної чи офіційної мови є чітким прикладом мовного менеджменту, проте як обмеження швидкості не гарантує, що всі водії дотримуються його, так і мовний закон не гарантує свого дотримання», – не без нотки іронії зазначає соціолінгвіст Бернард Спольський у «Кембриджському підручнику з мовної політики» 2012 року. Іронія, як відомо, виникає з життєвого досвіду. У цьому випадку – з досвіду мовної політики багатьох держав світу. Що таке мовний менеджмент? Які «правила мовного руху» маємо на 25-тому році незалежності? Хто встановлює їх та гарантує дотримання? Чи існують «штрафи» за їхнє порушення?

Терміну «мовний менеджмент» все частіше віддають перевагу західні лінгвісти, замінюючи ним вже усталені «мовне планування» та «мовну політику». Аргументом на вживання цієї терміносполуки є те, що регулювання використання мов в окремо взятій країні – складний процес, на який впливають як культурні, історичні, так і соціальні, економічні чинники, де є гравці, які люблять інтереси тієї чи іншої суспільної сили.

Початком українського мовного менеджменту можна вважати 1989 рік – рік

ухвалення мовного закону тодішньої УРСР, який попри свою радянську риторіку, випереджує час. Він наголошує на державному статусі української та гарантує мовно-культурні права національних меншин. За сучасними мірками – відповідає правилам європейського мовного руху. Що не дивно, адже над його створенням працювали провідні українські дипломати, інтелектуали, культурні та громадські діячі.

Наступна важлива дата – 1996 рік, 10-та стаття Конституції. Державність української, гарантії забезпечення її функціонування та розвитку в усіх сферах суспільного життя по всій території України. Крім того, гарантія неперешкоджання розвитку російської, мов національних меншин та мов міжнародного спілкування. Таким чином, в українському мовно-культурному полі встановлено світлофори та окреслено пішохідні переходи. Схожі процеси відбуваються в інших пострадянських республіках – у грузинській конституції 1995 року затверджено державний статус грузинської та офіційний територіально обмежений абхазької; у молдовській конституції 1994 року встановлено державний статус молдовської; чітко прописані мовні статуси та права у відповідних статтях чи поправках до конституцій балтійських країн (Литва та Естонія – 1992 рік, Латвія – 1998 рік).

Проте, вже 1999 року українські депутати звертаються із запитом у Конституційний Суд України. Чи не містить стаття 10-та Конституції суперечливих положень? Як саме мають застосовувати державну мову чиновники та в навчальному процесі? Запит пов'язаний із тим, що впродовж трьох років функціонування Конституції мовну статтю по-різному тлумачать, а то й ігнорують представники державної та місцевої влади. Конституційний Суд надає свій висновок: стаття 10-та не містить суперечностей і відповідає нормам національного та європейського права. Ба більше, Конституційний Суд надає детальне роз'яснення щодо вжитку державної мови та мов меншин. Зрештою, культурне життя сучасної держави – це багатосмугова дорога. Розвиток однієї мови не означає заперечення іншої. Головне пріоритетність відповідно до статусу і чітке регулювання. Правила українського мовного руху набирають чіткіших обрисів.

З іншого боку, виникають додаткові чинники, що впливають на правила руху. Україна як законослухняний водій на трасі з кінцевим пунктом призначення «Євроінтеграція» спершу підписує, а згодом ратифікує (надає чинності та інтегрує в національне законодавство) Європейську хартію регіональних мов або мов меншин 1992 року. Це документ Ради Європи, покликаний насамперед захистити меншинні загрожені мови та врегулювати мовно-культурні відносини всередині європейських країн. Процес ратифікації складний і фактично подвійний – документ в Україні було ратифіковано спершу 1999 року, згодом скасовано і 2005 року повторно ратифіковано. До слова, з пострадянських країн документ ратифікували тільки Україна та Вірменія. Для прикладу ж, Росія, яка постійно апелювала до хартії як інструменту захисту російськомовних в Україні, тільки попередньо підписала документ. Реально ж застосовувати його до розв'язання своїх мовно-етнічних проблем із якихось міркувань не стала.

І от майже десяток років опісля ратифікації депутати тодішньої Партії регіонів пишуть текст нового мовного закону «Про засади державної

мовної політики». Ініціаторами закону стають нардепи Вадим Колесніченко та Сергій Ківалов. Цей документ також відомий як «Закон Ка-Ка». Європейську хартію маніпулятивно використовують. Термін «регіональна мова або мова меншин», що згідно з духом хартії є єдиним поняттям, розривають навпіл. Термін «регіональна мова» активно і послідовно впроваджують у статті, що стосуються фактично всіх сфер суспільного життя – освіти, науки, судочинства, ЗМІ, надання послуг тощо. Значною мірою законодавець не приховує, інтереси якої мови він лобіює – у тексті закону рясніють вислови на кшталт «російська або інша регіональна мова».

Абсурдними є положення закону, зокрема в законодавчій та в освітній сферах. Наприклад, на вимогу кількох студентів будь-який курс в університеті паралельно має бути надано регіональною мовою, всі ухвалені в Україні нормативні акти мають публікуватися паралельно вісімнадцятьма мовами меншин, в разі якщо депутат використовує в стінах парламенту іншу мову, Апарат Верховної Ради має забезпечити переклад на державну. Законопроект спричиняє хвилю мовних протестів – від нечисленних під стінами Верховної Ради до масових біля приміщення Українського дому. Дехто з учасників протестів оголошує голодування.

Виглядає так, наче на шаленій швидкості хтось ввірвався на зустрічну смугу, ігноруючи всі правила руху. Аварія неминуха. Втручається європейський регулювальник – Венеційська комісія, яка скурпульозно фіксує і нотує порушення правил мовного руху – нечіткість використаної в законопроекті термінології, суперечливість щодо положень статті 10-тої Конституції, порушення балансу між статусом державної мови як чинника консолідації та правами регіональних мов. Попри суспільну та експертну критику, в липні-серпні 2012 року закон набуває чинності. Із грубим порушенням парламентських процедур. Цілком у дусі водія, який перебуває в стані афекту чи алкогольного сп'яніння.

Яку ситуацію маємо наразі? У лютому 2014 року Верховна Рада ухвалила рішення

про скасування цього закону. Проте без підпису президента це рішення не набуло чинності. Єдиною інституцією, яка може вирішити цю колізію, є знову ж таки Конституційний Суд. Тож мовне питання знову поставлено на шальки правосудних ваг. І хай мені вибачить читач цей довгий екскурс в історію, проте без нього важко зрозуміти мовно-політичну систему координат. Історія завжди є мапою, особливо тоді, коли правила руху розхитані та незрозумілі.

У цій стрімкій історії українського мовного менеджменту і напрацювання правил руху я свідомо залишила багато чого на узбіччі. Десятки законопроектів, котрі були напрацьовані різними політичними силами, але так і не були ухваленими чи навіть розглянутими через затори української бюрократії. Висловлювання очільників держави, які так чи інакше ставали дороговказами для розвитку мовної політики в тому чи іншому напрямку. Суспільні дебати та резонансні виступи в ЗМІ. Історії з недоперекладом хартії, в оригінальному тексті якої мови меншин – це насамперед міноритарні мови, які під загрозою зникнення потребують спеціального захисту. Нелатані асфальти та підземні переходи економічних обставин, які гальмували створення регулювальних інституцій – тих, що мають функцію контролю з використання мов і дотримання мовного законодавства і в західній лінгвістиці мають модне найменування – агенції з мовного менеджменту. Як влучно зазначає австрійський мовознавець Міхаель Мозер: «У випадку України чітко зрозуміло, що не тільки захист регіональних мов або мов меншин, але також і захист державних мов може стати важливим внеском у збереження мовного розмаїття Центрально-Східної та Східної Європи».

Однак, на перехресті кризових часів країни, втягнутої в затяжний військовий конфлікт, світлофор культурного життя блимає зеленим. Уже завтра Конституційний Суд розгляне питання конституційності/неконституційності

сумнозвісного закону «Ка-Ка». Сподіваюся, переможе здоровий глузд і правова тяглість. Принаймні теперішнє рішення Конституційного Суду не має кардинальним чином суперечити відповідному рішенню 1999 року. Так, змінилися часи. Так, змінився розклад політичних сил і, зрештою, склад Конституційного Суду. Але ж не змінювалася стаття 10-та Конституції і принцип верховенства права.

Прискіпливий читач запитав: чим же ми будемо керуватися за умови скасування закону «Ка-Ка»? Як будемо жити без правил мовного руху? Втішу: закон де-факто є напівчинним, попри його де-юре статус на сайті Верховної Ради. Бо чому ж тоді всі нововидані закони не публікуються відразу вісімнадцятьма мовами меншин? Чому не маркуються вісімнадцятьма мовами товари? Це, власне, той випадок, про який згадував Бернард Спольський – існування мовного закону не означає за замовчуванням його дотримання. У цьому випадку на благо суспільства.

І насамкінець словосполучу «мовний рух» можна тлумачити й по-іншому. В Україні зростає кількість мовних активістів, які починають впливати на державні рішення і самі встановлювати правила гри. Знову ж таки, дослідження «мовного активізму» – популярний тренд у західній лінгвістиці. Мовних активістів потроху починають зараховувати до ключових гравців на полі мовного менеджменту.

За умови скасування закону «Ка-Ка» ми повернемося до закону 1989 року, який, без сумніву, потребує модернізації у новій версії – з новою постмайданною нефейковою проєвропейською риторикою, з чіткими механізмами регулювання та контролю, зі створенням агенцій із мовного менеджменту. Зрештою, в країні вистачає для цього світлих голів. Настав час для вдосконалення правил мовного руху (*TCH.blogi* (<http://tsn.ua/blogi/themes/politics/pravila-movnogo-ruhu-807300.html>). – 2016. – 16.11).

О. Жмеренецький, Українська правда: Референдуми: повернути українцям владу над власним життям!

Останнім часом багато сказано про демократію й народовладдя. Тільки-от теорію на хліб не намастиш. Активних громадян цікавить дуже конкретне питання – як вони особисто й оперативно можуть вплинути на визначення курсу країни, або ж швидко усунути злочинний істеблішмент з владної верхівки держави, не беручись за зброю.

Демократія – з давньогрецького δημοκρατία, «влада народу» – політичний режим, в основі якого лежить метод колективного прийняття рішень з рівним впливом учасників на результат процесу або на його суттєві стадії.

На практиці ж народ зазвичай делегує владу своїм представникам шляхом виборів.

Вибрані представники рідко діють в інтересах суспільства. Як наслідок – не переобираються на наступних виборах або ж втрачають повноваження достроково, в результаті прямої дії людей.

У цивілізованих країнах пряма дія – це референдуми. В інституційно нерозвинених – повстання, революції або терор.

Україна, на жаль, пасе задніх. Тут вже сталося дві революції, але досі державу очолюють ті ж самі невігласи і пройдисвіти.

Зазвичай негідну владу видно вже у перший рік її роботи, але вона завжди чимдуж тримається до наступних виборів. Лише якщо суспільство справді обурене і не бажає терпіти наступні 3-4 роки руйнування країни (як це сталося з Януковичем) – люди йдуть «в рукопашну», на майдани.

Легально відкликати неякісних представників або блокувати їхні рішення українці поки що не вміють.

Тож чи існує зараз в Україні механізм оперативної, легальної прямої влади спільноти?

Історія питання

Зародженням демократії вважають стародавню форму голосування щодо недовіри очільникам полісів у Античний Греції. Тоді право голосу мали лише чоловіки – власники землі, які зазвичай були головами родів, і

складали абсолютну меншість населення. Сам Аристотель застерігав від розширення виборчих прав бідного населення, вважаючи, що воно усе поділить і проїсть.

У США з 1776 року право голосу отримали лише білі чоловіки, старші за 21 рік. З 1870 року – чоловіки усіх рас, проте з обмеженнями відносно писемності, при тому, що освіта тоді була доступна абсолютній меншості. З 1920 голосувати стали й жінки. Хоча у Швейцарії, наприклад, жінки отримали таке право лише у 1971 році.

Після Другої світової і до 1964 року для участі у голосуванні передбачався податок, що обмежувало можливості бідних. У 1965-му були відмінені тести на писемність, що допускали до виборів; у 1970-му виборчий вік знижено з 21 до 18 років.

До середини 19 століття існували об'єктивні обставини для нерівномірного розподілу демократичних прав.

З одного боку, ресурси були занадто малі, щоб забезпечити хоча б мінімальний рівень загальної освіти. З іншого – рівномірний розподіл ресурсів призвів би до сповільнення загального прогресу та не приніс би жодного покращення середній людині: усі стали б рівномірно бідні.

Розвиток потребував концентрації дуже обмежених ресурсів у точках прориву. Цим і займалась еліта.

Навіть затяті ідеологи демократії, які значно вплинули на політику європейських країн у 18-19 століттях, Джеймс і Джон Стюарт Мілль побоювалися, що жебракуватий і безграмотний народ, отримавши владу, відбере у багатих власність і почне приймати згубні для всього суспільства рішення. У зв'язку із цим, мислителі рекомендували зберігати жорсткі майнові та інші обмеження на участь в голосуваннях широких мас.

На щастя, часи змінилися, безграмотність і крайнє жебрацтво відійшли у минуле.

Проте на адресу суспільства так само звучать звинувачення – тепер вже щодо схильності до

маніпуляцій ЗМІ, споживацьку свідомість, безвідповідальність тощо.

Справа в тому, що еліти завжди боялися демократії, тим більше – прямої. Вони завжди активно заважали громадянам впливати на своє життя. Колись це було виправдано рівнем розвитку людства, але за звичкою еліти продовжують обмежувати права громадян й зараз.

У 21 столітті поле битви розгорнулося навколо останньої барикади – прямої демократії, яка нівелює парламентські змови, ручні партії і вибір без вибору на голосуваннях за розкручені політичні бренди.

Референдуми

Протягом 20 століття референдум поступово став інструментом безпосередньої демократії в країнах Європи, Північної Америки та інших країн світу.

Умовно з 1991 року референдуми вважаються вищою формою демократії та застосовуються на наднаціональному рівні.

У Швейцарії референдуми зародилися в кантонах, що виступили проти урядів, які узурпували свободу громадян. У 1802 році відбувся перший загальнонаціональний референдум, який прийняв другу Конституцію Гельветики. З 1874 року Конституція закріпила референдумів в політичній системі країни. Сьогодні ж в основному законі визначено, що «вищою законодавчою владою» в Швейцарській Конфедерації володіє народ.

У США інститут референдуму почав застосовуватися під впливом теорії народного суверенітету Жан-Жака Руссо. Перший конституційний референдум було проведено в штаті Массачусетс у 1780 році. Після цього й інші північноамериканські штати почали проводити референдуми для прийняття і зміни своїх Конституцій.

Уперше референдум був закріплений в Конституції Південної Дакоти в 1896 році. До початку ХХ століття референдуми і законодавчі ініціативи були закріплені в конституціях 21 штату США і в статутах понад ста міст країни.

У 1804 році французьке конституційне право передбачило проведення так званих

плебісцитних референдумів, для засудження політики окремого державного діяча.

Згодом референдуми були затверджені конституціями Франції (1946), Італії (1946), Люксембургу (1948), ФРН (1949), Данії (1953) та інших країн.

У період 1989-1991 років у соціалістичних країнах Східної і Центральної Європи на всенародні голосування частіше виносилися питання незалежного існування і прийняття нових конституцій – Латвії, України, Вірменії та Грузії, Югославії, Словенії (1990), Хорватії та Македонії (1991), Боснії і Герцеговини (1992), Румунії (1991), Естонії (1992), Литви (1992), Російської Федерації (1995), Польщі (1997).

Референдум і Конституція

Конституція – це в своїй суті договір громадян між собою і з органами управління. Такий договір апріорі повинен бути зрозумілий усім сторонам, зобов'язаний прийматися і змінюватися особисто учасниками договору – тобто на референдумі.

У США в період з 2006 по 2014 рік, були винесені на референдуми штатів 683 конституційні поправки, з яких виборці схвалили 482 зміни. Близько половини поправок у 18 штатах, де це дозволено, були ініційовані громадянами.

З 1848 році в Швейцарії пройшло 521 референдум на федеральному рівні. У 216 випадках предметом голосування була ревізія Конституції, у 148 випадках – прийняття законопроекту або схвалення будь-якого договору.

Відповідно до 139-ї статті Основного закону Швейцарії, 100.000 громадян можуть ініціювати повний або частковий перегляд Союзної Конституції, з винесенням на референдум відповідного проекту. З кінця ХІХ століття до такої народної ініціативи вдавалися більше 200 разів. У 159 випадках ініціатива виносилася на референдум, у 14 випадках населення підтримувало винесене рішення.

При висуванні ініціативи перегляду Конституції в формі загальної пропозиції, є 2 варіанти:

1. Якщо Парламент згоден з ідеєю, він розробляє проект часткового перегляду в дусі

ініціативи та виносить його на голосування народу і кантонів.

2. Якщо Парламент відхиляє ініціативу – населення країни отримує право висловитися «за» або «проти» зміни Конституції. У випадку народної підтримки ініціативи, Парламент розробляє проект нової Конституції.

Референдум щодо народного вето та висловлення недовіри

Предметом такого референдуму є питання про повне або часткове скасування закону (або акту), або про розпуск парламенту.

Наприклад, після прийняття будь-якого закону в Парламенті Швейцарії дається 100 днів, щоб незадоволені громадяни могли організувати референдум щодо його скасування. Це можливо на вимогу 50 тисяч виборців (1%) або восьми кантонів. На референдуми виносяться 6-7% законів, з усіх законодавчих актів парламенту Швейцарії.

Починаючи з 1848 року, відповідна процедура в масштабах країни була застосована близько 100 разів; у третині випадків голосування призвело до скасування законів більшістю виборців.

Розпуск парламентів у результаті народного голосування передбачений у деяких німецьких землях. Наприклад, в Баден-Вюртемберзі парламент можна розпустити шляхом референдуму, який повинні ініціювати 200 тисяч виборців, цей інструмент застосовувався у 1971 році. У Баварії для ініціювання подібного референдуму необхідно зібрати 1 мільйон підписів.

Народне законодавче право

У Швейцарії на вимогу громадян можливі прийняття або зміна союзних законів, федеральних рішень, міжнародно-правових договорів.

Для цього необхідно зібрати 100 тисяч підписів (2,5% електорату) протягом 18 місяців або на вимогу 8 кантонів. Підтримується в середньому одна з десяти пропозицій, винесених на референдум.

Обов'язкове погодження стратегічних рішень з народом

У Швейцарії стратегічні рішення потребують обов'язкового винесення на референдум

– членство в міжнародних організаціях, договорах, союзах тощо.

Країна, наприклад, стала членом ООН тільки в 2002 році – адже раніше 75,7% швейцарців на референдумі відмовилися від вступу.

То чи дійшло б до майдану і революції у Швейцарії, як в Україні, через відмову Януковича вступати в ЄС?

Статистика та наслідки референдумів у Швейцарії

У Швейцарії в референдумах бере участь від 40% до понад 70% виборців у залежності від важливості питання. Кількість референдумів збільшилася з близько 3 на рік у минулому столітті – до 9 на рік сьогодні. На кожному референдумі виборець отримує кілька бюлетенів, у яких від 6 до 12 питань.

Практика референдумів привела до того, що всі парламентські партії Швейцарії змушені йти на компроміси між собою при прийнятті законів. Враховуються інтереси найнезначніших політичних сил.

Адже навіть для найменшої політичної сили в Швейцарії не складає труднощів зібрати 50 тисяч голосів і виставити закон на референдум, вказавши народу на дефекти акту. Тому парламенту вигідніше шукати компроміс спочатку.

УКРАЇНА

В Україні не було проведено жодного референдуму за народною ініціативою.

Вперше всеукраїнський референдум відбувся 1-го грудня 1991 го року.

Тоді 28 мільйонів виборців підтримали Акт проголошення незалежності України – більше 90% виборців. Це був єдиний плебісцит, який мав юридичні наслідки.

Другий всеукраїнський референдум відбувся 16-го квітня 2000-го року. Волевиявлення ініціював президент Леонід Кучма. У бюлетені були питання про скасування депутатської недоторканності, що підтримали 89% громадян і про скорочення кількості народних депутатів до трьохсот, за що проголосувало 89,91% українців.

Верховна Рада так і не імплементувала результати.

Референдум за народною ініціативою в Україні

У листопаді 2012-го було ухвалено закон «Про Всеукраїнський референдум», який лише погіршив можливості застосування прямої влади народу.

Відповідно до нього:

1. Референдум за народною ініціативою передбачено лише у консультативній формі. Тобто, результати такого референдуму не мають імперативного значення, вони свавільно можуть бути відхилені парламентом.

2. Проголошувати референдум або ні – вирішує президент, навіть після збору усіх необхідних підписів громадян.

3. Не визначено формат і коло запитань, які можуть розглядатися на референдумі.

4. Не зрозуміло, як саме відповіді на запитання мають бути втілені у життя держави.

5. І головне – процедура ініціювання референдуму, що прописана у законі, фактично унеможливує цей процес:

а) термін і кількість підписів – три мільйони у двох третинах областей за 40 днів,

б) кількість учасників зборів ініціативної групи для отримання ними права збирати підписи – не менше двох тисяч осіб,

в) комісії у день голосування та підрахунку голосів можуть ухвалювати рішення більшістю від присутніх, незалежності від їх кількості, а керівник місцевої держадміністрації може замінити в день голосування членів комісії,

г) не передбачена можливість для висвітлення альтернативних точок зору у ЗМІ.

6. З ухваленням закону «Про всеукраїнський референдум» втратив чинність закон про місцеві референдуми 1991 року. Тому їх проведення стало взагалі неможливим.

Народна законодавча діяльність в Україні

Нинішній закон про референдум формально дозволяє створювати й ухвалювати закони поза парламентом – проте не визначає процедуру.

Позиція Конституційного Суду у справі про «Ухвалення Конституції та Законів України на референдумі» 16 квітня 2008 року полягає в тому, що народ може ухвалювати закони або вносити до них зміни – але в порядку, який має бути визначеним Конституцією і законами України.

Наразі не визначено, хто, як і кому передає народний законопроект для реєстрації і збору підписів за його винесення на референдум.

У тому числі мова йде й про народні проекти Конституції України.

Висновки

Очевидно, що в Україні владою зроблено все для того, щоб перешкодити людям ініціювати референдуми, приймати рішення щодо фундаментальних питань розвитку країни чи легально усувати компрометованих чиновників.

Перешкоди закладено у квотах, кількості і термінах збору підписів, у процедурах реєстрації і погодження документів, у необхідності затвердження результатів референдумів владою та їх неімперативність.

Для порівняння:

Швейцарія: за ініціативою народу потрібно зібрати 100 тисяч підписів на 8 мільйонів жителів за 18 місяців

Латвія: для збору 150 тисяч підписів дається один рік

Македонія: 150.000 підписів виборців

Італія: на вимогу 500.000 виборців або 5 обласних рад

Росія: 2 мільйони підписів за 45 днів, ініціативною групою в 500 осіб

Україна: 3 мільйони підписів на 36 мільйонів виборців за 40 днів, групою в 2000 чоловік, зареєстрованих належним чином в ЦВК.

Можливо, вперше отримавши нові можливості, недосвідчене суспільство може помилятися. Як, наприклад, громадяни Британії з їхнім «Брексітом» на нещодавньому референдумі.

Проте дивлячись на досвід країн, де люди здавна, на власних спробах і помилках навчалися безпосередньо управляти життям своєї спільноти – у 21-му столітті стає очевидною потреба розширення прямої влади громадян.

Сьогодні, навмисне відчуження людей від управління своїм життям має бути остаточно усунене. Україні потрібні кардинальні зміни в Конституції і законодавстві для передачі прямої влади народу.

І ми, не зважаючи на перепони істеблішменту, можемо пройти цей складний шлях у рамках діючого правового поля (*Українська правда* (<http://www.pravda.com.ua/columns/2016/11/19/7127263/>). – 2016. – 19.11).

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Керівник головного департаменту правової політики адміністрації президента України К. Красовський вважає, що судова реформа в країні просувається хорошими темпами, незважаючи на існуючі проблеми.

«Реформа просувається досить швидкими темпами, просто зараз досить критичний момент – старе вже частково не працює, а нове – тільки починає працювати. Найголовніше зараз – це конкурс до Верховного суду. Дійсно, є системні проблеми самої судової системи, які реформа намагається вирішити.

Не можна вирішити всі проблеми одночасно, тому ми прийняли рішення реформувати судочинство – це одна маленька частина судової реформи. ... Безумовно, навколо цієї реформи є проблеми, але вони вирішуються», – сказав він.

К.Красовський зазначив, що проблема з призначенням суддів вирішиться після прийняття закону «Про вищу раду правосуддя».

«Говорячи про проблеми, які є на першому рівні, то вони пов'язані з тим, що Верховна Рада не призначила 800 суддів безстроково, але після прийняття закону «Про вищу раду правосуддя» це повинно певним чином вирішитися», – розповів він.

Нагадаємо, корумпованість українських судів є однією з основних причин низької інвестиційної привабливості України.

Міжнародний валютний фонд закликає Україну прискорити реформи і активізувати боротьбу з корупцією (*Finance.ua* (<http://news.finance.ua/ua/news/-/389065/u-poroshenka-vvazhayut-shho-sudova-reforma-prosuvayetsya-dobre>). – 2016. – 18.11).

Міністр юстиції П. Петренко в ході онлайн-конференції на сторінці в Facebook розповів про зміни в судовій системі України, які відбулися після початку судової реформи. Про це повідомляє ONLINE.UA.

«Судова реформа не проводилась 25 років. І ні в кого не було зацікавленості щось міняти в судовій, в совковій судовій системі, яка потім стала дуже зручним для всієї влади способом

впливу на державні інститути і на суспільство. Судова реформа тільки почала реалізовуватися з 30 вересня поточного року. Це не процес одного дня, і не одного місяця. Тому що змінити систему, яка будувалася 25 років, змінити 8 тисяч суддів за місяць – ну це був би просто популізм і неправда, якби я таке міг озвучити», – розповів міністр.

«Що змінилося з 30 вересня?»

По-перше, судді перестали бути кастою недоторканих. Раніше це була каста недоторканих, яка фактично, знаючи про свою безкарність, могла робити все що завгодно. Зараз, з 30 вересня, після вступу в силу змін до Конституції і змін до законодавства, які ми проводили в парламенті, суддя, якого затримано на місці скоєння злочину, відразу відправляється за ґрати. Може бути затриманий, і без будь-яких погоджень Верховної Ради, може початися проти нього кримінальне переслідування. Тобто, каста недоторканих, тих людей, які могли собі дозволити збивати на дорогах людей, або брати хабарі і коли їх фіксували, і потім ходити на роботу, тому що потрібна була згода Верховної Ради за поданням голови Верховного суду, це вже історія, це минуле. Я вважаю, що це перший серйозний успіх даної судової реформи. Так, можливо, він не настільки помітний. Але те, що судді, навіть ті старі судді, які зараз працюють в системі, по-іншому вже почали потроху мислити – це точно», – продовжив Петренко.

«Друге – це те, що фактично з початку листопада ми починаємо через публічний конкурс формувати Верховний Суд. І тут важливо, щоб наці конкурси на суддів Верховного Суду прийшло багато професіоналів, які не працювали в системі. Я ще раз звертаюся до тих адвокатів і вчених, які працюють у вищих навчальних закладах: приходьте на цей конкурс, без вас не буде сформовано нове обличчя Верховного Суду. Відсидітися у себе вдома і критикувати через Facebook будь-які новації – це найпростіший шлях. А прийти на конкурс і пройти цей конкурс, стати суддею Верховного

суду і змінити взагалі відношення людей до суду – це, можливо, виклик для кожного, але це шлях, який обирає сильний. Тому тільки ми самі з вами можемо змінити судову систему. Зараз для цього є всі можливості, – підкреслив міністр. – Перший крок – це новий Верховний Суд, який формується за абсолютно новими правилами, це абсолютно нові апеляційні суди по всій країні протягом наступних трьох років, і паралельно фактично всі нові місцеві суди. Це питання кількох років, але ми це повинні пройти раз і назавжди, щоб наші діти і наші онуки вже не знали, що таке нечесний суддя, який не знає закон і вимагає з вас неправомірну вигоду. Я в це вірю, я переконаний, що у нас є всі можливості, щоб ми були успішними і отримали абсолютно нову судову систему».

Також П. Петренко пояснив, що в разі фіксування хабарництва серед суддів та притягнення їх до відповідальності, рішення судді буде переглянуто.

«Але якщо ви говорите взагалі, в цілому, що судова система працювала не за принципом захисту прав людини, а за принципом захисту певних інтересів, то це той багаж і те минуле, які ми повинні однозначно скинути з себе, і щоб новий Верховний Суд і нові апеляційні суди будували абсолютно нову практику – коли людина є основою, захист її прав є основою будь-якого судового процесу. і тоді ми отримаємо нову якість рішення суду і нового суддю, який буде приймати рішення не за хабар, рішення буде приймати по совісті і по закону», – резюмував він (*Novyny.online.ua (novyny.online.ua/757068/ukrayintsyam-rozpovili-kolivoni-otrimayut-novu-yakist-sudiv/)*). – 2016. – 25.10).

Віце-спікер Верховної Ради О. Сироїд вважає, що потрібно внести зміни до Конституції України, згідно з якими рішення в парламенті приймалися б більшістю з присутніх депутатів. Про це вона заявила в інтерв'ю «Главкому».

«Рішення мають прийматися більшістю з присутніх. Потрібно внести відповідні зміни до Конституції, і я це кажу цілком серйозно», – сказала Сироїд.

На її думку, 226 голосів як умова для прийняття рішення, котрі записані в Конституції, шкодять роботі парламенту.

«Тому що, по-перше, це є диктатура більшості. Бо немає значення, що хоче меншість. В кого є 226 – той має все. Крім того, це породжує політичну корупцію. Бо коли треба 226, ціна голосу зростає. На жаль, це наша сумна реальність: голос має ціну в кеші», – зазначила віце-спікер Ради.

Вона вважає, що умову про 226 голосів з Конституції треба прибрати, «рішення потрібно приймати більшістю з присутніх, як у всіх демократичних парламентах».

«Варто подивитись на німецький Бундестаг, на польський Сейм, чи на Вестмінстер. Там у залі сидить набагато менше людей, ніж у нас, але вони приймають рішення. Сидить 50 осіб – отже, 50 приймають рішення: 26 проголосувало «за», все, рішення прийнято. А хто не прийшов, то його проблеми», – навела приклад Сироїд.

На її думку, в українському парламенті треба на це вийти. «Тоді у нас не буде блокування рішень», – переконана віце-спікер (*Главком (http://glavcom.ua/news/vice-spiker-sirojid-vimagaje-zminiti-konstituciyu-rishennya-v-parlamenti-mayut-priymatisya-bilshistyuz-prisutnih-384526.html)*). – 2016. – 24.11).

Колишній представник України в Трьохсторонній контактній групі по врегулюванню на Донбасі Роман Безсмертний вважає, що нову Конституцію, яка передбачала б іншу модель влади, треба було приймати ще рік тому.

«На мій погляд, ще рік тому треба було приймати нову Конституцію і абсолютно нову модель влади. Країна не може далі розвиватися при однопалатному парламенті, двох центрах виконавчої влади, нестабільній діяльності Нацбанку, відсутності повноважень і ресурсів у регіонах. Ці речі весь час загострюють ситуацію, призводять до конфліктів у Києві, що рефреном б'є по регіонах», – зазначив він.

Безсмертний вважає, що затягування з Конституцією зашкодить країні.

«Нам необхідні ці зміни, або ми будемо весь час переживати революції. Українська

Конституція і періодичність українських революцій – це безпосередньо пов'язані речі», – переконаний політик (*Главком* (<http://glavcom.ua/news/novu-konstituciyu-treba-bulo-priyati-shche-rik-tomu-bezsmertniy-383523.html>)). – 2016. – 19.11).

Зміни до Конституції в частині зняття депутатської недоторканності фактично заблоковані. Про це в ефірі «5 каналу» заявив народний депутат від «Самопоміч» Р. Сидорович.

«Якщо ми не можемо змінити Конституцію, тому що зміни до Конституції в частині зняття недоторканності фактично є заблоковані, ми повинні, принаймні, бодай давати можливість правоохоронним органам, прокуратурі розслідувати ті злочини, які людям інкримінуються. Пан Новинський не є пересічний депутат ... Я переконаний, що він зможе дозволити собі найякіснішу юридичну допомогу, але ми зі сторони парламенту повинні дати бодай можливість розпочати справедливе кримінальне переслідування», – зазначив він (*5.ua* (<http://www.5.ua/polityka/sydorovyeh-zminy-do-konstytutsii-v-chastyni-zniattia-deputatskoi-nedotorkanosti-faktychno-zablokovani-131517.html>)). – 2016. – 18.11).

По убеждению Б. Колесникова, единственная рабочая дорожная карта для Украины – мир, новая Конституция, выборы и реформы.

Без достижения мира в Украине невозможен ни экономический рост, ни решение социальных проблем, ни проведение каких-либо реформ. Такое мнение высказал Сопредседатель «Оппозиционного блока» Борис Колесников в эфире телеканала «112 Украина».

«Сегодня наша главная цель – это мир. Потому что без мира мы не решим ни социальные, ни экономические проблемы. После того как в Украине наступит мир, можно говорить о новой Конституции. Именно новая Конституция является залогом успеха и путем к более эффективной модели управления страной. Уже по новой Конституции можно проводить выборы и заниматься реформами.

Другой модели просто не существует», – отметил Борис Колесников.

Политик заявил, что все партийные акции Оппозиционного блока будут носить исключительно мирный характер.

«Сегодня мы собирали региональных лидеров и приняли решение, что наши акции будут носить исключительно мирный характер. И проходит они будут в основном в форме круглых столов с привлечением общественности», – отметил Б. Колесников (*Сегодня* (<http://www.segodnya.ua/politics/pnews/boris-kolesnikov-edinstvennaya-rabochaya-dorozhnaya-karta-dlya-ukrainy-mirnovaya-konstituciya-vybory-i-reformy--770672.html>)). – 2016. – 16.11).

Рух ЧЕСНО запускає серію антикорупційних тренінгів “Судова реформа в Україні: інструменти громадського контролю”, що відбудуться в рамках всеукраїнської кампанії ЧЕСНО.Фільтруй Суд! Протягом листопада-грудня тренінги відбудуться в усіх регіонах України, до участі у яких Рух ЧЕСНО запрошує активних українців.

Під час заходів учасники матимуть нагоду познайомитися з головними викликами та пріоритетами судової реформи в Україні, обговорити можливості своєї участі в процесі очищення суддівських лав. Тренінги проведуть регіональні координатори кампанії ЧЕСНО. Фільтруй суд!, учасники антикорупційної школи “Майстерня активних громадян”. На антикорупційному тренінгу учасники дізнаються про судову реформу в Україні і про те, які можливості вона дає громадським активістам, а також навчаться ефективно використовувати інструменти громадського контролю за судовою системою.

До участі у тренінгу запрошуються активні представники громадянського суспільства, волонтери, учасники громадських рухів/антикорупційних кампаній, журналісти, активні студенти з міст, містечок, сіл та селищ.

У листопаді – грудні 2016 року заплановано провести тренінги в містах:

Вінниця (02 листопада), Миколаїв (05 листопада), Харків (06 листопада), Житомир

(11 листопада), Львів (11 листопада), Суми (12 листопада), Полтава (12 листопада), Тернопіль (15 листопада), Дніпро (19 листопада), Луцьк (19 листопада), Рівне (20 листопада), Сєверодонецьк (25 листопада), Краматорськ (26 листопада), Кропивницький (30 листопада), Херсон (2 грудня), Чернігів (3 грудня), Черкаси (3 грудня), Одеса (10 грудня), Хмельницький (10 грудня), Чернівці (14 грудня), Івано-Франківськ (16 грудня), Ужгород (16 грудня), Запоріжжя (17 грудня).

Тривалість тренінгу 5,5 годин (10:00 – 15:30).

Участь у тренінгу є безкоштовною. Організатори забезпечують відібраних на конкурсній основі учасників харчуванням та відшкодовують витрати на проїзд. До участі будуть відбиратися лише учасники в межах своїх областей!

Для участі необхідно обов'язково заповнити ЗАЯВКУ – <http://bit.ly/chesnosudregions>

Зверніть увагу!

Реєстрація на тренінги завершується за три дні до оголошеної дати проведення в кожному місті!

За додатковою інформацією щодо участі у заході звертайтеся за електронною адресою activecitizens.ua@gmail.com. (*Prostir.ua* (<http://www.prostir.ua/event/treninhy-sudova-reforma-v-ukrajini-instrumenty-hromadskoho-kontrolyu/>). – 2016. – 17.11).

22 листопада 2016 року, відбулося засідання «круглого столу» «Реформування парламентських процедур: конституційно-правовий аспект» за участі Комітету з

питань правової політики та правосуддя та Комітету з питань регламенту та організації роботи Верховної Ради України.

Обговорювалося право законодавчої ініціативи народних депутатів, а саме його обмеження певною кількістю народних обранців. Було звернено увагу і на процедуру ухвалення рішень ВРУ та мінімальну й максимальну зміну кількості голосів народних депутатів, а також на те, що можна зробити для покращення ухвалення законів, постанов та інших актів Верховної Ради України.

Експерт ЦППР Ю.Кириченко підтримала позицію про необхідність конституційних змін у напрямку посилення парламентаризму. Щодо удосконалення парламентських процедур позиція Центру та група РПР «конституційної реформи»: необхідно позбавити народного депутата права законодавчої ініціативи та тим самим зменшити «законодавчий спам», а надати це право – щонайменше 15 народним депутатам. Також доцільно закріпити народну ініціативу. Порядок ухвалення рішень Парламентом потребує змін разом з запровадженням різних видів законів: конституційних, органічних та звичайних. Так, звичайні закони ВР має ухвалювати більшістю від присутніх на засіданні народних депутатів, за умови присутності не менше половини загального складу Верховної Ради. А органічні закони – більшістю народних депутатів від загального складу ВРУ (ЦППР (<http://pravo.org.ua/ua/news/20871732-u-parlamenti-obgovoryuyut-konstitutsiyini-zmini-schodo-parlamentskih-protsedur>). – 2016. – 22.11).

ЭКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

М. Буроменский, доктор юридических наук, профессор кафедры международного права Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко,

А. Сердюк, доктор юридических наук, профессор кафедры международного права Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Конкурс в Верховный суд: как оценить добропорядочность

В разных странах способ применения таких критериев существенно отличается.

Судья Верховного суда должен иметь не только высокую квалификацию, но и соответствующие моральные качества. Общим правилом отбора судей, которое зачастую может даже не получать развернутого определения в законодательстве, является учет личных качеств кандидатов. В разных странах способ применения таких критериев существенно отличается, что отражает не только социокультурный контекст, правовые традиции, но и недавнее историческое прошлое.

В последние 20–30 лет все большее влияние на процедуры отбора судей получают современные антикоррупционные стандарты.

В Великобритании формально понятие «добропорядочность» не употребляется в качестве критерия отбора судей Верховного суда, однако применяются интересные инструменты аналогичного содержания. Акт о конституционной реформе 2005 года определяет, что отбор судей (включая судей ВС) должен проходить в соответствии с «заслугами» и «хорошей репутацией» (*merits and good character*), с уточнением, что базовым является критерий «заслуг», однако лицо не может быть назначено при условии несоответствия критерию «хорошей репутации».

Понятие *good character* часто используется в английском законодательстве (миграционном, о публичной службе и т. д.), что сопровождается разработкой фундаментальных комментариев о правилах применения. Для нужд отбора судей Комиссия по назначению судей использует специальное Руководство, содержащее базовые критерии добропорядочности и способы

ее определения. Справочник разработан в качестве объяснения для кандидатов особенностей представления личной информации о фактах, которые могут быть признаны доказательствами ненадлежащей репутации. Речь идет, например, о привлечении к различным видам ответственности, фактах ненадлежащего исполнения должностных обязанностей.

На уровне отдельных частей Великобритании, где созданы высшие суды (например, Северная Ирландия) существуют более регламентированные процедуры определения добропорядочности кандидатов на должность судьи высших судов. На определенных этапах процедуры применяются такие способы оценки добропорядочности: анализ данных аппликационной формы в части объективных данных; проверка отсутствия уголовных производств, штрафов, налоговых задолженностей, банкротств и т. п.; запросы профессиональным организациям о личных качествах кандидата; проведение интервьюирования на предмет конфликта интересов.

В Конституции Кении установлены общие критерии – высокие моральные качества, добропорядочность и беспристрастность. В законе о судебной деятельности сформулированы критерии отбора судей, одним из которых является добропорядочность. Ее содержание раскрывается путем выделения следующих составляющих: профессиональная и личная жизнь свидетельствует об «истории честности»; уважение к профессиональным обязанностям и соблюдение стандартов профессиональной этики; способность понимать требования приличия и

придерживаться их. Кроме того, дополнительно подается декларация о доходах. Оценка по этим критериям проходит в рамках исследования досье и проведения интервью.

Оценка добропорядочности в Нидерландах относится к ключевым задачам отбора судей в целом. В рамках реформы системы отбора судей было решено перейти от оценки добропорядочности путем проведения специального интервью (главным недостатком которого является риск «получения социально корректных ответов») к компьютерному тестированию на основе ситуаций «морального выбора (этической дилеммы)».

В Австралии добропорядочность относится к общим критериям соответствия лица требованиям к судье, которыми должен руководствоваться орган отбора. Не существует четкого определения того, как этот критерий применяется в случае конкурса на должность судьи Высокого суда. Однако в отношении других высших судов эти положения конкретизированы. В своем заявлении кандидату предлагается привести доказательства того, что он соответствует требованиям к судье, в частности, это добропорядочность, беспристрастность, тактичность. Также заявитель подает декларацию частных интересов, часть положений которой касается добропорядочности: наличие уголовных производств и непогашенных обязательств в отношении частных лиц и налоговых органов; отсутствие привлечения к дисциплинарной ответственности; отсутствие фактов лоббирования, регистрации в качестве лоббиста.

В Финляндии применяется процедура декларирования частных интересов, которая по содержанию охватывает ситуации возможных и фактических конфликтов интересов. Такая декларация должна подаваться перед назначением на должность судьи.

Законодательство Франции не устанавливает специфических репутационных критериев судей Кассационного суда, ограничиваясь единым подходом к кандидатам, вступающим в учебное заведение для подготовки на должность судей, среди которых требование надлежащих нравственных качеств.

В Соединенных Штатах Америки существует только одна формальная процедура проверки добропорядочности кандидатов: изучение Федеральным бюро расследований данных о кандидате по критериям отсутствия рисков для национальных интересов и безопасности. Изучается кредитная и налоговая история кандидатов, проводятся интервью, анализируется вся имеющаяся открытая и конфиденциальная информация. Такая проверка проводится на стадии анализа генеральным атторнеем потенциальных кандидатов для номинации, которые рассматриваются президентом.

Проверка ФБР проводится по четырем группам критериев: характер (добропорядочность и надежность кандидата); окружение (лица, входящие в круг контактов кандидата); репутация (реагирование общественности и авторитет в профессиональной среде); лояльность (к действующему президенту, базовым ценностям демократии, американским политическим институтам).

Вместе с тем существует формально не определенная, но чрезвычайно содержательная практика проверки кандидатов, которая проводится комитетом по правосудию Сената. Собирается и анализируется информация из разных источников (в частности, кандидаты дают самооценку по многим критериям, касающуюся личной и профессиональной жизни).

С 80-х годов XX века отбор стал более открытым для общественности, что дает возможность высказываться о приемлемости кандидатов для СМИ и общественности. В этом отношении показателен характер обсуждения кандидатов на заседаниях комитета по правосудию и в Сенате.

Консультативный совет, который является органом отбора судей Канады, использует три блока оценки кандидатов:

а) личные навыки и опыт: очевидно высший уровень знания закона; высший уровень аналитических навыков; способность решать сложные правовые проблемы; способность синтезировать информацию о социальном

контексте, из которого возникают правовые споры; четкость мысли, в частности, в письменном выражении; способность работать в условиях недостатка времени и в обстоятельствах, требующих тщательного рассмотрения большого количества материалов в любой отрасли права; стремление к государственной службе;

б) личные качества: безупречная личностная и профессиональная добропорядочность; уважение и внимание к другим; способность оценивать различные взгляды, перспективы и жизненный опыт, в частности тот, который имеют группы, исторически находящиеся в неблагоприятных условиях; моральная устойчивость; сдержанность; открытость;

в) институциональные потребности суда: обеспечение разумного баланса между публично-правовой и частно-правовой экспертизой, с учетом исторических закономерностей распределения между этими отраслями со стороны Верховного суда; экспертный уровень в любом конкретном вопросе, который регулярно фигурирует в заявлениях или в настоящее время недостаточно решен судом; специфическим является требование, чтобы состав Верховного суда отражал разнообразие канадского общества.

В законодательстве Болгарии приведены только общие требования по добропорядочности, без толкования их содержания и критериев.

Однако в процедуре отбора в случаях рассмотрения кандидатов с судебским опытом предусматривается получение заключения Комитета по профессиональной этике и предотвращению коррупции, который является вспомогательным органом Высшего судебного совета и обеспечивает оценку добропорядочности кандидатов на основании стандартных требований к судебской этике.

Оценка кандидатов Высшим советом юстиции Молдовы должна учитывать наличие «безупречной репутации». Частично толкование этого критерия дается в законе о статусе судей: кандидат не соответствует критерию безупречной репутации, если «имеет судимости, включая погашенные, или был амнистирован или реабилитирован; уволен по компрометирующим основаниям из правоохранительных органов, органов государственного управления или других публичных органов; имеет несоответствие своего поведения или занятий этическим стандартам судебной деятельности». По оценкам национальных экспертов, в период массовых назначений судей Верховного суда в 2012–2015 годах Высший совет юстиции игнорировал обвинения общественностью судей в незаконном обогащении, что свидетельствует о неэффективности оценки добропорядочности кандидатов (*Ракурс (<http://racurs.ua/1353-konkurs-v-verhovnyy-sud-kak-ocenit-dobroporyadchnost>). – 2016. – 27.10*).

Н. Блаживская, судья Высшего административного суда Украины, вице-президент Ассоциации административных судей

Судебная система Финляндии как пример для Украины (Интервью)

Административное судопроизводство Финляндии может послужить ориентиром при формировании системы административных судов в Украине. Об этом рассказала судья Высшего административного суда Украины, вице-президент Ассоциации административных судей Наталья Блаживская, которая в период с 26 сентября по 7 октября проходила стажировку в Верховном административном суде Финляндии.

– Какие особенности административной юстиции Финляндии?

– Финляндия – это страна, в которой административная юрисдикция является отдельной. Если для Украины это пока остается несбыточной мечтой, то там Верховный административный суд будет праздновать свое столетие. Практически моя стажировка проходила в одном из самых старых административных судов Европы.

Что является отличительной особенностью и сразу бросается в глаза в Финляндии – это то, что 85% слушаний происходят в письменной форме. Т. е. нет открытых судебных заседаний, о которых нам говорят как о стандартах административной юстиции. Более того, даже ряд уголовных дел определенной категории, если нет нужды в

дополнительном выяснении обстоятельств, могут рассматриваться в письменном производстве. В открытом производстве слушаются, если мы говорим о первой инстанции, только те судебные дела, которые касаются такой категории споров, как беженцы, и дела, касающиеся органов опеки и попечительства. В Финляндии, как и во всей Европе, споры этой категории являются очень распространенными.

Следующей особенностью административной юстиции Финляндии является то, что только 18% споров обжалуются в Верховном административном суде. Это говорит об очень высоком доверии и уважении к судебной системе как таковой. Даже несмотря на то, что в нашем понимании мы наблюдаем там чрезмерную длительность рассмотрения судебных споров – некоторые из них рассматриваются по 2–3 года.

Очень интересно и то, что когда проходит устное слушание, у судей нет мантий. Это сложилось исторически. Идея состоит в том, что при слушании дела человек, который попадает в суд, и так испытывает достаточную психологическую нагрузку, а такие формальные атрибуты, как мантия, усиливают разрыв между судьей и гражданином, который пришел искать истину в суде.

Судебная система Финляндии



– *Есть ли разница в том, как ведется административный процесс в Финляндии и Украине?*

– Да, конечно. К примеру, интересной особенностью открытых судебных заседаний является то, что судья не играет такую активную роль, как это принято у нас. Ведь в Украине существует негласное мнение, что если судья не задает вопросы в процессе, он или нехорошо подготовился, или наперед решил, как действовать, и принцип состязательности на него не повлияет. Особенностью их понимания принципа состязательности является как раз то, что судья не является активным участником процесса, не задает вопросы, а слушает, как стороны между собой отстаивают перед ним свои позиции.

Судьи Верховного административного суда Финляндии отметили, что в их понимании, если судья играет активную роль в процессе, он таким образом может даже изменить результат процесса. Ведь своими вопросами он может либо подтянуть одну из сторон, которая была неготова доказательно, либо, наоборот, ослабить. Поэтому в Финляндии судья не является активным участником процесса.

Следующей интересной для нас особенностью является сама процедура, как происходит подготовка дела к судебному рассмотрению. Финляндия имеет несколько особенностей. Первое – это то, что проект решения готовит не судья, а лицо, которое имеет статус референта-консультанта (Referendary council), другими словами, советник-консультант судьи.

– *Что конкретно делает референт-консультант?*

– Эти лица фактически являются квази-судьями, поскольку имеют право писать отдельное мнение, если не согласны с результатами судебного рассмотрения.

Сначала дело попадает к юридическому секретарю, который его формирует и проверяет, чтобы исковое заявление отвечало формальным критериям. Потом это дело попадает к референту-консультанту, и тот готовит так называемый «меморандум». Кроме того, он принимает участие в обсуждении этого

проекта решения, хотя не имеет права голоса, а лишь право написать отдельное мнение, если считает, что коллегия судей безосновательно отклонила аргументы, которые излагались. Как видно, референт-консультант играет очень важную роль в судебном процессе Финляндии.

– *Какая основная роль судьи в Финляндии?*

– Во время стажировки в Верховном административном суде Финляндии я активно принимала участие в сессиях, потому что в письменных заседаниях обсуждение происходит на так называемых «сессиях» (session). Как в первой инстанции, так и в кассации дело рассматривается только коллегиально. Единолично допускается рассмотрение только споров относительно мер обеспечения иска и еще в нескольких случаях, но традиционно в первой инстанции каждое дело рассматривает тройка, в Верховном суде – пятерка судей.

При этом судья непосредственно принимает материалы дела для изучения лишь в отдельных случаях. Обычно судьи глубоко анализируют меморандумы, которые им предоставляются, а также могут писать свои замечания к этим меморандумам, или по результатам обсуждения референт-консультант может внести такие замечания. Он также вносит замечания в случае, если будет писать отдельное мнение. Но все равно написание текста решения возлагается на референт-консультанта.

– *Расскажите подробнее о структуре административных судов Финляндии.*

– Административная юстиция Финляндии работает таким способом, что сначала действует процедура административного обжалования в органе. Именно на этом этапе очень много споров урегулируются. Т. е. процедура административного обжалования там работает очень эффективно, а первая инстанция в нашем понимании – это фактически апелляция.

В структуре админсудов Финляндии есть два звена: окружные (district) административные суды и Верховный административный суд. За год Верховный административный суд Финляндии рассматривает приблизительно 4 тыс. дел. На сегодня состав суда – 28 судей, однако некоторые из них являются временно назначенными.

Для более четкого понимания, как там работает административная юстиция, расскажу на примере наибольшего административного суда в Хельсинки, который так и называется – Административный суд Хельсинки. В 2015 г. общее количество работников этого суда было 160 человек, а в 2016-м в связи с увеличением количества споров, связанных с беженцами (около 10 тыс. дел), число работников увеличилось и на данный момент составляет 230 человек.

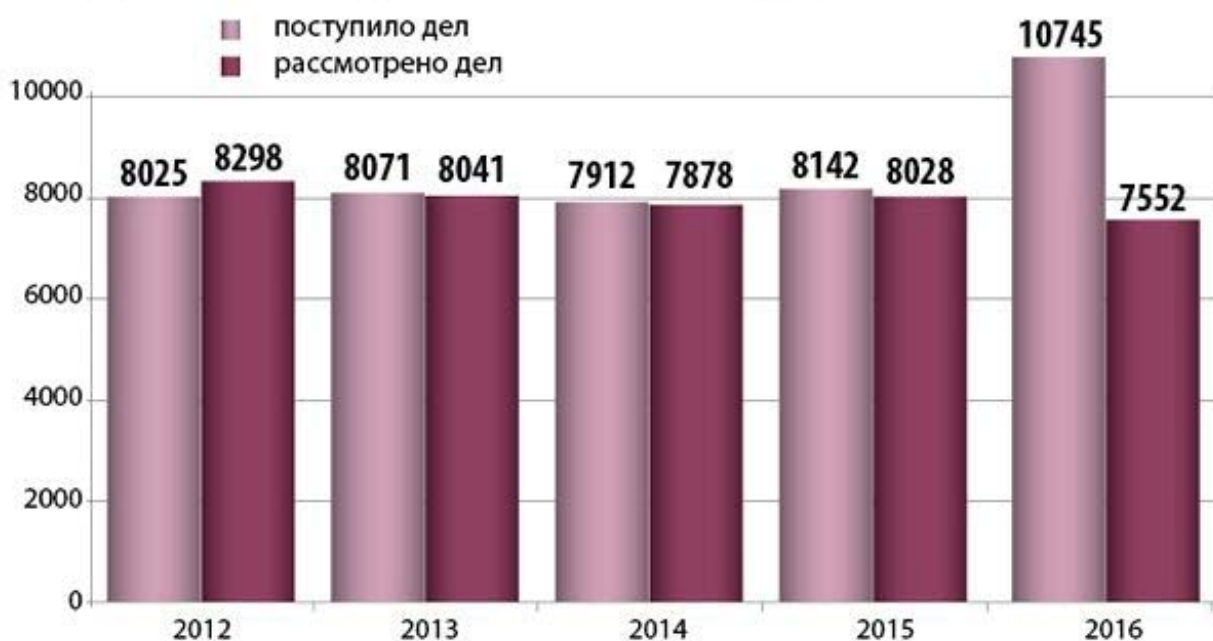
В этом суде функционируют 7 секций. У них есть такая должность, как и у нас, руководитель аппарата, и есть председатель

суда. Председатель назначается президентом страны, но выбирается из числа двух лиц, предложенных судом, сроком на 7 лет.

Говоря языком цифр, в 2015 г. в этот суд поступили 8142 дела, рассмотрены 8022. В 2016-м по состоянию на сентябрь в связи с увеличением количества миграционных споров поступили 10 745 дел и рассмотрены 7552.

Если описать общую картину по количеству споров за 2015 г., то наибольшую часть споров (32,1%) составляли миграционные дела. В 2016 г. статистика была следующая: 63,7% – миграционные дела, 10,9% – социальная защита, 9,3% – налоги.

Административный суд Хельсинки



– *Расскажите об особенностях финской судебной системы в целом.*

– Интересной особенностью финской судебной системы является то, что в Финляндии действует так называемый Market court. Это фактически аналог созданного украинскими реформаторами Высшего суда по вопросам интеллектуальной собственности. Market court является судом

первой и апелляционной инстанций. Он единственный на всю страну и рассматривает вопросы относительно государственных закупок и интеллектуальной собственности, а также споры, связанные с защитой прав потребителей.

Примечательно, что Украина не является исключением в так называемых «компетенционных спорах». Финский

Market court ведет дела интеллектуальной собственности по двум процессам: гражданскому и административному. Но если вопрос стоит на грани, как правило, это будет гражданский процесс. Однако судья рассматривает вопросы, связанные с интеллектуальной собственностью и патентами, как по гражданскому процессу, если спор идет между субъектами хозяйствования, так и по административному, если это решение государственного органа. А значит, решение этого суда обжалуется сразу к двум Верховным судам в зависимости от процесса.

Кроме этого, там нечасто вызывают экспертов – только в вопросах патентов. В других случаях считают, что судья действует как рядовой потребитель, а для этого хватает специальной подготовки судьи.

– *Вам приходилось в процессе стажировки участвовать в рассмотрении дел по вопросам интеллектуальной собственности? Можете рассказать интересный случай?*

– Да, мне приходилось участвовать в рассмотрении одного интересного дела, когда было зарегистрировано изображение фрагмента зимнего леса, которое охраняется соответствующим свидетельством. В этом же классе для одежды похожее изображение было зарегистрировано еще одной фирмой, которая считала, что этот лес не похож на тот. Мы решали, есть ли там сходство до степени смешения и т. д. Понятно, что наличие такого специализированного суда на самом деле помогает рассматривать споры без дополнительного привлечения экспертов, ведь судьи достаточно высококвалифицированные именно в этой категории споров.

– *Какие еще особенности финской судебной системы?*

– Нет фиксации процесса, которая у нас считается европейским правилом. Если говорить о публикации судебных решений, то в реестре доступны только избранные судебные решения – только те, которые создают определенную практику, с тем,

чтобы не было лишней путаницы. Даже не все решения Верховного суда публикуются – только те, которые создают направление для практики. Поэтому студенты, преподаватели, которые хотят ознакомиться с решениями, должны приходить в суды.

Конституционного суда как такового в Финляндии нет. На данный момент только обговаривают, нужен ли он в стране. Однако действует специальная комиссия при парламенте.

Кроме такой непривычной для Украины должности референта-консультанта, в финских судах есть еще и такая должность, как training-judges (учебный судья – прим. ред.). В течение года адвокаты, представители других юридических профессий могут исполнять функции судей в мелких делах.

Кстати, в Финляндии запланирована судебная реформа, которая в конечном итоге может обернуться слиянием двух Верховных судов.

Мы должны понимать, что каждая страна по-своему перестраивает свои стандарты. Если у нас основанием для изменений является тотальное недоверие, то в Финляндии доверие к суду на высоком уровне, но есть другой аргумент: некоторые активисты считают, что судьями должны быть только те, кто были назначены судьями после вступления страны в Европейский союз.

Я имела возможность пообщаться с бывшим Генеральным адвокатом Европейского суда справедливости, который сегодня является судьей Верховного административного суда. По его словам, процедура преюдиционного обращения применяется тогда, когда судья усматривает конфликт между европейским и национальным законодательствами. Это может быть на любом этапе рассмотрения дела. При этом Европа все же придерживается бюрократических требований. К примеру, приложений к преюдиционному обращению должно быть не больше 10. Почему? Потому что это экономия государственных средств: делать перевод на все другие языки Европейского Союза – достаточно дорого. Хотя много стран протестуют против

этого требования, ведь в 10 приложениях невозможно изложить суть проблемы. Впрочем, лаконичность должна быть неизменным другом юристов.

Отмечу также, что большая часть споров в финских судах рассматриваются в порядке письменного производства во многом благодаря тому, что представительство дел совершается через адвокатов или представителей офиса правовой помощи, и презюмируется, что письменный документ, подготовленный таким специалистом, учитывает все необходимые аргументы и доказательства.

Кроме этого, особенностью судебной системы Финляндии является то, что, к примеру, в Верховном суде нет традиционной в нашем понимании судебной охраны. Мне в первый же день стажировки дали ключи от суда, и это была не привилегия, а стандартный режим работы. Нет открытых судебных заседаний – нет и пропускной системы.

Мы все боимся сроков рассмотрения дел, устанавливаем законодательные ограничения и т. д. Но если сравнить их статистику с нашей, то на 100 судей Административного суда Хельсинки выпадает такой же объем дел, как, к примеру, на Окружной административный суд Киева, в котором отправляют правосудие фактически 20 человек. Т. е. мы имеем несоразмерную нагрузку. Плюс судьи в Украине часто слышат в свой адрес от активистов, что они разучились писать решения, а в Финляндии закреплено, что судьи и не должны их писать.

Еще одной особенностью работы финских судов является то, что судебные дела там даже не сшиваются. У нас есть требование к секретарю, что дело обязательно нужно сшить, а там материалы просто скрепляются в файлах. Я спрашивала, не боятся ли они, что материалы дела будут утеряны, на что мне ответили, что такое даже в мыслях не допускается.

В целом не могу сказать, что в Европе многие хотят работать судьями. Профессия судьи там не является высокооплачиваемой, и люди идут в судьи скорее по своей миссии, чем для заработка. В окружных судах, которые по статусу фактически являются второй инстанцией (ведь первая, как правило, это административное обжалование), зарплата судей составляет от 8 000 до 12 000 евро.

– Какой категории споров в Финляндии уделяется особенное внимание?

– Особое внимание в Финляндии уделяется миграционным спорам. Как правило, длительной является процедура на этапе работы миграционной службы. Очень большой процент депортаций и при этом небольшой процент предоставления статуса беженца. Примечательно, что статус беженца в последние годы предоставлялся и лицам из России, которые мотивировали это, к примеру, сексуальной ориентацией, политическими преследованиями и др.

Но все же статус беженца предоставляется только небольшому количеству лиц. Причем в период от решения суда первой инстанции до решения Верховного административного суда человек может быть депортирован, но он имеет право обжаловать это решение, даже находясь на территории другой страны. Эта процедура очень отличается от украинской, потому что у нас мы ожидаем окончательного решения.

Интересной, хоть и незначительной категорией являются в Финляндии споры относительно службы священнослужителей. Так, именно по решению суда женщины имеют право быть священниками в протестантских церквях. Для нас это достаточно необычная ситуация. Тем более, что споры, связанные с продвижением по церковной службе, напрямую рассматривает Верховный административный суд, который в этом отношении также фактически является специальным судом.

Общая картина споров в Административном суде Хельсинки за период

2015 ————— **2016**



– За время стажировки была ли у Вас возможность присутствовать на рассмотрении споров, которые являются нехарактерными для Украины?

– Да. Расскажу интересный случай. Во время рассмотрения экологического спора мать с сыном как собственники земли возражали против разрешения, которое предоставлялось оператору мобильной связи для прокладки сети. Они мотивировали это директивой «Природа 2000», согласно которой летающие белки находятся под охраной, и утверждали, что сеть мобильной связи может повредить их размножению. Власть аргументировала свою позицию тем, что в дупле, которое находится конкретно на этом земельном участке, новые белки уже давно не рождались, да и летают эти животные только на небольшой высоте (такая особенность). Это было интересно не только с юридической точки зрения, но и еще потому, что для Украины такие случаи нехарактерны.

В ходе рассмотрения данного дела я задала традиционный для нас вопрос: кому принадлежит участок: матери, сыну или пополам, и кто из них конкретно обжалует? Выяснилось, что обжалует сын, а собственник участка – мать. Ясно, что этот момент остался без внимания на этапе подготовки меморандума и юридического прохождения дела.

Конечно, в судебной практике бывают разные случаи, но там нет такой реакции, как у нас, что если ошибка, то это уже трагедия. Там воспринимают это по-другому: каждую ошибку можно исправить. Так, и в этом деле, хотя тогда уже даже стоял вопрос об обращении в Европейский суд справедливости: есть ли тут конфликт национального законодательства и европейского, мы потом совместным обсуждением выяснили, что существует данный нюанс. Т. е. наши традиционные вопросы и наш подход (то, что мы в первую очередь изучаем формальные критерии, а потом суть) отличаются от их подхода. Возможно, это вызвано избыточной нагрузкой на украинских судей. Ведь в Финляндии на примере этого случая смотрели на суть проблемы и не придали значения такому важному аспекту. Хотя

из-за этого нужно будет закрывать открытое производство.

Хочу отметить, что вопрос относительно отказа в открытии производства также решается коллегиально.

– Если бы была такая возможность, какой позитивный опыт для судебной системы Украины, по Вашему мнению, можно было бы перенять у Финляндии?

– В Украине все еще обсуждается вопрос относительно Высшего суда по вопросам интеллектуальной собственности. Многие опасаются, что он будет, к примеру, отдаленным. Я также задала этот вопрос в Финляндии. Они ответили, что если работает электронный документооборот, с этим проблем нет. Т. е. электронный суд помогает решить вопросы расстояния.

Также, по моему мнению, у Финляндии можно перенять опыт, каким образом они решают, к какой юрисдикции относятся споры по интеллектуальной собственности. Ведь у них те споры, где решение принято субъектом властных полномочий, относятся к административным, а там, где спор между субъектами хозяйствования – к хозяйственным. И судья в зависимости от ситуации будет применять тот или иной процесс. Это такой очень простой, но действенный рецепт.

Учитывая изменения в Конституции Украины относительно профессионального представительства интересов в суде через адвоката, нам также уместно было бы продумать больше возможностей для проведения письменных слушаний, что, в свою очередь, будет способствовать сокращению времени на рассмотрение дела. Хотя, возможно, рабочая группа уже это предусмотрела в обновленных (новых) процессуальных кодексах.

Также интересно провести обсуждение с коллегами и экспертами вопроса об уместности введения в Украине должности референт-консультанта с функциями, как у наших коллег из Финляндии, или временно назначенных судей (training-judges) хотя бы на уровне Верховного Суда. Потому что на данный момент эту работу в той или иной форме делают помощники. По моему мнению, такой подход

к обработке материалов дела позволит судьям сконцентрироваться на юридической проблеме, а не на рутинной работе, которая отбирает много времени. Ведь судьи должны обсуждать проблему, а не искать нормы законодательства, практику ЕСПЧ и т. д. Это все может сделать соответствующее лицо, которое, по сути, является квази-судьей. Но при этом, если референт-консультант не согласен с решением судьи, он может написать отдельное мнение. Я считаю, что мы должны рассмотреть все эти моменты, и не нужно бояться перенимать какой-то опыт.

Вопрос введения тренинговых судей (training-judges) на год тоже интересен, потому что Польша в свое время имела опыт ассессоров. Это лица, которые исполняли функции судей перед тем, как стать непосредственно судьями. В этом есть смысл, ведь, к примеру, не всегда человек, который имеет хорошие теоретические знания, может быть судьей. Нам нужен судья, который хочет выслушать все стороны, или нам нужен академик? Мне кажется, нужно давать человеку шанс, чтобы он себя проверил, подходит ли ему должность судьи. Ведь работа судьи – это миссия, служение народу, образ жизни. Судья по своей сути является аскетом. Сегодня мы наблюдаем картину, что украинские судьи вынуждены быть активными. Но это скорее вынужденный шаг, а не нормальный порядок вещей.

К примеру, в Финляндии Совет судей решил, что судьи не должны иметь аккаунты в Facebook, что это неправильно. Но опять-таки, если в стране судьям не приходится отстаивать свою независимость, то и в активности у них нет потребности. А если может произойти посягательство на судебную власть, судьи вынуждены отстаивать свою позицию.

Кроме того, как отмечали в Финляндии, с нашими судьями трудно вести беседы из-за того, что они плохо разговаривают на английском языке. Поэтому, по моему мнению, владение судьей хотя бы одним из иностранных языков было бы безусловным плюсом, ведь законодательство гармонизируется.

По моему убеждению, опыт Финляндии достаточно интересен. Хотя обращаю внимание на то, что не каждый опыт можно перенять, поскольку вопрос ментальности и традиций всегда берет верх. Это как вакцина – одному подходит, а у другого вызывает обострение. Чтобы не получить летальный исход, мы должны очень взвешенно все анализировать и детально обсуждать.

К примеру, в некоторых европейских странах фиксация судебного заседания, съемка судей являются немыслимыми, чего нельзя сказать о нашей стране. У них также другой подход к декларированию. Когда я сказала, что в Украине судьи декларируют имущество не только свое, но и своих близких родственников, финские коллеги ответили, что это недопустимо, что нужно идти в Страсбургский суд, поскольку это является вмешательством в частную жизнь. Но мы это воспринимаем как требование прозрачности.

Т. е. универсальных подходов нет – каждая страна имеет свои традиции и менталитет. Но я бы хотела, чтобы мы пробовали внедрять то, что реально улучшит качество правосудия и даст возможность судьям заниматься не рутинной работой, а интеллектуальной. Я уверена, что это действенный рецепт того, как улучшить качество судопроизводства в нашей стране (*Судебно-юридическая газета (<http://sud.ua/newspaper/2016/11/14/97225-sydebnaya-sistema-finlyandii--primer-dlya-ykraini--sydya-vasy-natalya-blazhivskaya?BPCTRY=1>). – 2016. – 14.11).*

П. Каблак, голова Львівського апеляційного суду

**«Деякі суди залишилися без суддів.
В інших, хоч і отримують зарплати,
чинити правосуддя не можуть – бо судді не мають повноважень...»**

(Інтерв'ю)

27 жовтня, Конституційний Суд України за поданням суду Верховного розпочав розглядати питання щодо конституційності окремих положень закону “Про судоустрій і статус суддів”, який набрав чинності 30 вересня. Саме з ним пов’язують нашумілу реформу судової системи, яка у суспільстві, особливо – у середовищі служителів Феміди спричинила бурю емоцій, попри очікувані позитиви, призвела і до несподіваних наслідків. На цю тему – розмова кореспондента «Високого Замку» з головою Львівського апеляційного суду Петром Кабляком.

– У коридорах влади, з ініціативи якої розпочалася трансформація судової системи, зміни у ній називають революційними, такими, що здатні суттєво оздоровити країну. Як ці процеси оцінюєте ви?

– Будь-які реформи – добра справа, якщо ідуть у правильному руслі. Чергова судова реформа передбачає ряд позитивних нововведень. Скажімо, раніше стати суддею можна було у 25 років. Виникали справедливі застереження: як така молода людина, без належного життєвого, професійного досвіду може вершити долі інших? Добре, що це виправили, – зараз віковий ценз для судді – із 30 років...

У всі віки, у всі часи йдеться про незалежність суддів. Її можна забезпечити насамперед належними умовами їхньої роботи. Суддя не повинен думати про те, що завтра через своє рішення він може позбутися місця праці. У нього повинні бути і тверді соціальні гарантії.

Змінено порядок призначення суддів. Їх призначатимуть через публічний конкурс безстроково. Раніше було так: суддю на перших 5 років призначав президент. Новачок, як кажуть у народі, проходив випробувальний термін. Суддям-«п’ятирічкам» для подальшої праці за фахом треба було пройти відповідні

процедури. Остаточне рішення про їхню безтермінову роботу приймала Верховна Рада. В останні два з половиною роки внаслідок різних причин “суддівські” питання у Верховній Раді вирішували складно. Заплановано було розглядати їх раз на тиждень, а насправді питання у порядок денний вносили вкрай рідко. Тому назбиралося багато невирішених суддівських проблем. Найбільші з них – кадрові. Тих же «п’ятирічок», які перебувають у підвішеному стані, бо нема кому їх призначити, набралось поза 800. Йдеться про 800 суддівських вакансій на місцях, яких нема кому заповнити. Доходить до абсурду: судді-«п’ятирічки» рахуються на посаді, отримують зарплату, а функції свої виконувати не можуть, бо парламент не наділив їх такими повноваженнями. На Львівщині таких незадіяних суддів-«п’ятирічок» 42...

– Деякі експерти заявляють про «правову вакханалію», «колапс», «юридичний хаос», які підстерігають нас із запровадженням новацій у судовій гілці влади. Чи не перебільшені ці тривоги?

– Колапс – сказано надто гучно, але його елементи починають проявлятися. Для прикладу, два суди у Львівській області – Жидачівський і Мостиський – взагалі залишилися без працюючих суддів. Правосуддя у цих районах паралізовано. В Апеляційний суд надходять листи з Митної, Прикордонної служб, потрібно реагувати на виявлені ними порушення закону. Матеріали є, а розглядати їх у суді нема кому! Адміністративне законодавство так складено, що не передбачає передачі справи з одного суду в інший. Накопичується гора невирішених справ. Рано чи пізно їх доведеться комусь вирішувати. Хіба можна при цьому сподіватися якісного розгляду справ у розумний строк? Це одна з прогалин, від яких потерпає суспільство.

– Крім підвищеної відповідальності суддів, реформа передбачає більшу їх незалежність,

а ще – на кілька порядків краще фінансове забезпечення. Чому ж цілі «полки» суддів не тішаються цими перевагами, не закачують рукави і не беруться завзято до роботи, а пишуть заяви про відставку? Це – демарш проти невідомості, бардаку? Чи небажання, страх жити за новими правилами?

– Попри позитивні моменти, судова реформа несе суддям певні обмеження. Зокрема, погіршення їхнього соціального стану. Почну з дрібниць – відмінили безплатний проїзд у громадському транспорті, хоча він нам і не потрібен, бо судді користуються службовим чи приватним авто. Колись судді мали пільги на оплату комунальних послуг – тепер їх скасували. Виходить так, що однією рукою підвищують зарплату, а законом про Держбюджет її обмежують, «бо не вистачає коштів». З кожним роком щось “обрізають”. Десять останніх років суддям не дають житла, хоча згідно із законом гарантується забезпечення ним протягом шести місяців...

Суспільство стало надто емоційним. Для роботи суддів настали непрості часи. Тож ті, хто має достатній стаж вислуги, яка дає їм право отримувати фінансове забезпечення від держави, вибирають: чи продовжувати працювати у таких стресових умовах, чи піти? Цих людей ніхто не змушує писати заяви про відставку, йдеться про їхню добру волю.

– *Голова парламентського комітету з питань боротьби з корупцією Єгор Соболев каже, що звільняються, у першу чергу, ті, хто не хоче звітувати про сумнівно нажиті статки – за що купили дорогий автомобіль, збудували розкішний особняк...*

– Цю обставину не можна виключати. Не секрет, що частина суддів мають добрі машини, добротні будинки. Але навряд чи більшість суддів переживає, що має записати в електронній декларації. «Майнова» причина не є основною при подачі заяви про звільнення.

– *Як судова реформа позначилася на Львівському апеляційному суді, який ви очолюєте?*

– Серед судових органів області по Апеляційному суду вади реформи вдарили чи не найбільше. Бо найбільше суддів пішло у

відставку саме від нас. По штату в Апеляційному суді передбачено 66 суддів. Останні два-три роки не було заповнено п’ять вакантних посад. А тепер заяви на звільнення подав 21 суддя! Троє з них досягли граничного на своїй посаді віку – 65 років. А 18 керувалися мотивами, про які ми з вами говорили раніше. Ще три “відставні” заяви перебувають на розгляді у Вищій раді юстиції. Фактично замість 66 суддів залишиться 37. Справи суддів, котрі подали у відставку, стануть додатковим навантаженням тим суддям, які залишилися працювати. Колеги постійно запитують: “Петре Івановичу, ну коли вже прийдуть до нас нові судді?”.

– *Звідки наберете повний штат?*

– Дотепер на роботу в Апеляційний суд міг прийти суддя з районного суду, який пропрацював там не менше п’яти років. Нині, крім цього варіанта, нас можуть підсилити практикуючі адвокати зі стажем роботи щонайменше сім років і науковці у сфері права.

– *Чи є багато охочих стати суддею?*

– Усе залежить від Вищої кваліфікаційної комісії, яка оголошує відповідний конкурс, організовує навчання, приймає іспити. Цей процес може тривати півроку і більше. В мене інформації немає, чи хтось із адвокатів, науковців бажає працювати суддею.

– *Як люди, котрі звернулися до вашого суду з апеляцією, реагують на затримки з розглядом їхніх справ?*

– Одні – з розумінням, інші нервують, пишуть скарги. Хотів би, щоб наші громадяни вникнули у ситуацію, яка склалася. Не ми ж, судді, її створили.

– *Яка навантаженість у суддів?*

– 25 рік намагаємося її унормувати, але не виходить. За статистикою, у середньому навантаженість на суддю першої інстанції становить 55 справ на місяць, на суддю апеляційної інстанції – 17. В європейських судах справ розглядають, можливо, і більше. Але у них процедури простіші, судді не зв’язані строками. У нас надто все заформалізовано. На розгляд цивільної справи дають два місяці, а у них – “розумний строк”. У практиці країн Євросоюзу – до п’яти років.

– Цікаво було би почути про відсоток задоволених апеляцій – коли ваші судді

переглядають рішення суддів першої інстанції...

– Переважна більшість людей з рішеннями місцевих судів погоджується. При зверненні з апеляційними скаргами приблизно 60% рішень цих судів залишається без змін (у середньому по Україні ця цифра становить 50%).

– *Чи не керує вашими колегами корпоративна солідарність?*

– Такого бути не може! Це засвідчують 40% скасованих рішень першої інстанції. На те ми і є суддями, щоб розібратися і ухвалити справедливе рішення. Кожен суддя дорожить роботою, репутацією. З допомогою технічних засобів усе фіксується, все зберігається. У випадку спірного рішення судді доводиться пояснювати перед комісією, чому його прийняв. До слова, всі скасовані рішення заносять у суддівське досьє Вищої кваліфікаційної комісії.

– *Соціологи кажуть про низький рівень довіри громадян до вітчизняних суддів. Побутує думка, що будь-яке рішення, навіть справедливе, коштує... Що треба зробити, аби наші судді мали беззаперечний авторитет, щоб ухвали не викликали сумніву?*

– Це глибока проблема. У будь-якій державі існують три гілки влади: законодавча, виконавська, судова. Держава на них тримається. У певний час судову гілку влади почали брати під ноги, принижувати. До неї прикута особлива, вважаю, надмірна увага. Суд розглянув тисячу справ, але в одній випустив когось з-під варту або взяв під варту – і це вже викликає бурю. Які можуть бути претензії, якщо рішення прийнято у рамках закону? Тим більше у наших судах тепер іде не обвинувальний, а змагальний процес. Прокурор і адвокат приходять на судові засідання як рівні сторони, кожен витягує з папки свої докази, про які до тієї хвилини ніхто не знав. Суд оцінює ці докази і приймає на їх основі рішення.

Хотів би, щоб суспільство зрозуміло: у суддів немає іншого шляху, ніж брати до рук Кодекс і застосовувати його відповідно до конкретної ситуації. Якщо та чи інша особа вчинила злочин, то чи має заслуги перед державою, за скоєне треба відповідати (*Високий замок (http://wz.lviv.ua/interview/185741-deyaki-sudi-zalishilisyabez-suddiv-v-inshikh-khoch-i-otrimuyut-zarplatichiniti-pravosuddya-ne-mozhut-bo-suddi-nemayut-povnovazhen)*). – 2016. – 27.10).

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

США

Сторонники вихода Каліфорнії из состава США подали в канцелярію генерального прокурора штата петицію о проведенні соответствующего референдума, сообщает Los Angeles Times.

На сроки проведения плебисцита повлияла победа на президентских выборах в США Дональда Трампа. Ведь, как заявил вице-президент и соучредитель кампании Calexit (от сочетания слов англ. California – Каліфорнія и англ. Exit – выход) Маркус Руис Эванс, его группа планировала провести референдум позже.

Сторонники отделения штата от США надеются на проведение голосования по своей инициативе уже в 2018 году. Хотя авторы петиции назвали свой документ

«Calexit: плебисцит 2019 года о независимости Каліфорнії».

Сторонники независимости Каліфорнії смогут начать сбор подписей за свою инициативу уже весной. Уже сейчас 13 тыс. человек согласились участвовать в сборе подписей на волонтерских началах.

По словам вице-президента и сооснователя Yes California Маркуса Руиса Эванса, это движение ведет деятельность более двух лет. Оно отстаивает интересы калифорнийских налогоплательщиков, которые платят в федеральную казну больше, чем штат получает от правительства США.

Сторонники независимости также считают, что жители Каліфорнії с культурной точки зрения отличаются от

населення остальної частини країни. Стоїть підкреслити, що більшість жителів Каліфорнії голосували на виборах 8 листопада за Хілари Клінтон – кандидата от

Демократической партії (*Зеркало недели* (http://zn.ua/WORLD/kaliforniya-gotovitsya-k-referendumu-o-nezavisimosti-230946_.html). – 2016. – 22.11).

Велика Британія

Більше 80 депутатів британського парламенту мають намір ініціювати голосування в Палаті громад із питання проведення другого референдуму про членство Сполученого Королівства в Європейському Союзі, що передбачає схвалення виборцями умов припинення членства в євроспільноті (Brexit)

Про це пише газета The Daily Telegraph.

Зазначено, що автором ідеї виступає лідер партії Ліберальні демократи Тім Фаррон, якого, крім однопартійців, підтримали також депутати від Шотландської національної партії і лейбористи.

«Ми закладаємо в якості умови проведення альтернативного голосування з питання виходу з ЄС. Ми проголосуємо за Статтю 50 (застосування якої запускає механізм виходу

держави-члена з ЄС), якщо суспільство підтримає угоду (з Брюсселем). Буде два варіанти: або ви приймаєте цю угоду, або голосуєте за збереження членства», – сказало газеті джерело в таборі ліберальних демократів.

Нагадаємо, Високий суд Лондона 3 листопада виніс рішення, згідно з яким Стаття 50 Лісабонського договору не може бути застосована без схвалення парламенту країни. Уряд Великобританії заявив про подачу апеляції на це рішення, чотириденний процес оскарження якого розпочнеться 5 грудня (*Експрес* (http://espreso.tv/news/2016/11/12/u_parlamenti_brytaniyi_iniciyuyut_drugyy_referendum_pro_chlenstvo_v_yes). – 2016. – 12.11).

Італія

Італія таки проведе конституційний референдум. Про це повідомляє Depo.ua із посиланням на Reuters.

Римський суд відхилив касаційну скаргу щодо запланованого на 4 грудня референдуму по конституційній реформі, в результаті чого апеляція проти голосування була відхилена.

Втім, усі опитування громадської думки протягом останнього місяця говорять про те, що прем'єр-міністр Ренці, ймовірно, програє це голосування, яке планує різко зменшити роль сенату і обмежити повноваження регіональних органів влади (*Depo.ua* (<http://www.depo.ua/ukr/svit/italiya-taki-provede-konstitutsiyniy-referendum-23112016000300>). – 2016. – 23.11).

До 50 тисяч людей вийшли 27 листопада на протести проти конституційної реформи, яку просуває уряд Маттео Ренці. Про це повідомляє The Telegraph.

Італійська поліція конфіскувала у демонстрантів, які прибули на автобусах, залізну арматуру, бейсбольні бити та інші предмети, однак загалом протест пройшов мирно.

Люди скандували «краді, краді» і підривали червоні димові шашки. Зазначається, що акцію охороняли до 800 поліцейських.

«Ми говоримо» ні «владі небагато», ні – привілеям для тих, хто не представляють нас», – сказав один з учасників акції.

У руках демонстрантів були плакати «Ренці геть», «Люди кажуть «ні» огидній конституційній реформі».

Як відомо, в неділю 4 грудня в Італії пройде референдум, щодо конституційної реформи.

На референдум винесено питання про схвалення законопроекту щодо зміни Конституції Італії, в результаті якого кардинально змінюється політична система

країни: змінюється порядок формування Сенату, скорочується його чисельність, зменшуються функції і повноваження, скорочується фінансування.

В результаті реформи зменшаться повноваження регіонів країни: питання енергетики, стратегічної інфраструктури та цивільної оборони будуть вирішуватися безпосередньо президентом.

Словенія

Власти Словенії внесли поправку в конституцію країни, щоб зробити право на воду фундаментальним для всіх громадян держави. Об цьому пише The Guardian.

«Водні ресурси представляють собою загальнодержавне благо, яке регулюється державою. Водні ресурси в першу чергу призначені для довготривалого забезпечення водою жителів міст, а також домогосподарств, і в цьому сенсі вода не може бути ринковим товаром», – сказано в документі.

Грузія

Президент Грузії Георгій Маргвелашвілі вважає, що в Конституції Грузії редакції 2013 року є багато недочотів, і вона потребує перегляду, але підкреслює, що головне при зміні Конституції – це укріплення механізмів узгодження, а не концентрація всіх сфер і інститутів влади в одних руках. Об цьому Георгій Маргвелашвілі заявив на першому засіданні нового парламенту 9-го скликання, яке проходить 18 листопада в Кутаїсі.

За його оцінкою, головним недочотом в практиці зміни Конституції, який став в Грузії вже традицією, є підгонка правил гри під інтереси якоїсь однієї політичної групи. Тому, за словами Георгія Маргвелашвілі, при перегляді Конституції необхідно досягти загальної згоди.

Варто додати, що прем'єр-міністр країни Маттео Ренці неодноразово обіцяв піти у відставку, якщо італійці відкинуть його пропозиції.

За даними соціологічних опитувань, більшість італійців схильна до того, щоб на референдумі 4 грудня проголосувати проти пропозицій уряду щодо реформи Конституції (*Європейська правда* (<http://www.euointegration.com.ua/news/2016/11/28/7058075/>). – 2016. – 28.11).

Згідно нової статті в конституції, за яку проголосували 64 парламентарії з 90, «кожен має право на питтєву воду. Примітно, що ніхто не виступив проти внесення поправки, а представники Словенської демократичної партії вдержалися, оскільки не вважали її необхідною».

Словенія стала першою країною Європи, яка включила право на воду в конституцію (*Mixnews* (http://www.mixnews.lv/ru/world/news/212583_konstituciya-slovenii-dopolnena-pravom-na-vodu/). – 2016. – 18.11).

Як відомо, незабаром після виборів представники правлячої партії «Грузинська мрія» все активніше стали говорити про необхідність внесення змін до Конституції. Акцент робився на зміні порядку виборів президента. Лідери партії підкреслювали, що в умовах грузинської реальності буде краще, якщо президент буде обиратися не загальнодержавним голосуванням, а парламентом.

Відповідаючи на ці заяви, Георгій Маргвелашвілі нагадав, що він в своє час підтримував ініціативу прем'єр-міністра про необхідність конституційних змін і для забезпечення більшої надійності запропонував створити робочу групу для розробки проекту таких змін.

«Для обеспечения высокой надежности я предложил создать группу по разработке изменений, которая под председательством президента, председателя парламента и премьер-министра, с участием Венецианской комиссии составила и представила бы документ общественно-политического согласия. Главное,

что сегодня требуется нашему государству, – это именно упрочение механизмов баланса и уравнивания, а не концентрация всех слоев и институтов в одних руках», – подчеркнул Маргвелашвили (*ИА REGNUM* (<https://regnum.ru/news/polit/2207174.html>). – 2016. – 18.11).

Туреччина

У Туреччині правляча Партія справедливості і розвитку заявила про створення комісії разом з опозиційною націоналістичною партією для обговорення проекту конституційних реформ, що передбачають перехід до президентської системи.

Про це заявив лідер Партії націоналістичного руху Туреччини Девлет Бахчелі, передає Reuters.

Бахчелі ще минулого тижня зазначав, що його партія може підтримати реформи, і тому додаткових голосів у парламенті буде достатньо, щоб дозволити президенту Туреччини Реджепу Ердогану призначити референдум.

Повідомляється, що Партія націоналістичного руху хоче бачити відновлення смертної кари як частину змін.

Ердоган, у свою чергу, заявив, що схвалить відновлення смертної кари – крок, який, ймовірно, зупинить процес вступу Туреччини в ЄС – якщо парламент прийме його реформи.

«Ми проведемо оцінку тексту (змін до Конституції – Ред.) дуже уважно», – сказав Бахчелі.

«Після цього ми хочемо оперативного внести до парламента пропозиції, про які ми домовимося в комісії».

«Ми будемо брати участь у комісії, поки вона відстоює погляди Партії націоналістичного руху», – додав він.

Зазначимо, що дві найбільші опозиційні партії, світська Республіканська народна партія (СНР) і курдська Народно-демократична партія (НДР) виступають проти відмови від парламентської системи в Туреччині.

Опозиція побоюється, що перехід до президентської системи призведе до авторитаризму (*Європейська правда* (<http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/11/15/7057477/>). – 2016. – 15.11).

Киргизстан

У Киргизстані парламент схвалив плани щодо проведення 11 грудня національного референдуму щодо змін до Конституції. Відповідний закон парламент ухвалив 2 листопада у третьому і заключному читанні.

Конституційні зміни передбачають посилення влади прем'єр-міністра. Опоненти президента Киргизстану Алмазбека Атамбаєва кажуть, що таким чином він намагається утриматися при владі після закінчення його президентської каденції.

Конституція Киргизстану забороняє Атамбаєву ще раз балотуватися на посаду президента після того, як наступного року його повноваження завершаться. Критики кажуть, що конституційна реформа дозволить Алмазбеку Атамбаєву утриматися при владі, ставши прем'єр-міністром.

Минулого тижня у Киргизстані уряд пішов у відставку. Це сталося після того, як Соціал-демократична партія, лідером якої є Атамбаєв, вийшла з коаліції через відмову партнерів голосувати за конституційні зміни (*Радіо Свобода* (<http://www.radiosvoboda.org/a/news/28091245.html>). – 2016. – 2.11).

Білорусь

Либерально-демократическая партия будет инициировать проведение одновременно с местными выборами в 2018 году референдума по внесению изменений в Конституцию. Такое решение принял Высший совет и Центральный комитет партии Сергея Гайдукевича на заседании 23 ноября.

Фото: Вадим Замировский, TUT.BY

Сергей и Олег Гайдукевичи. Фото: Вадим Замировский, TUT.BY

ЛДП предлагает вынести на референдум три вопроса:

– переход на выборы депутатов всех уровней по пропорционально-мажоритарной системе (половина депутатов избирается напрямую, половина – по партийным спискам)

– увеличение срока полномочий депутатов обеих палат парламента и местных советов с 4 до 5 лет;

– увеличение срока полномочий президента с 5 до 7 лет.

Эти изменения, считают либерал-демократы, позволят «укрепить политическую систему Республики Беларусь, приведут к дальнейшей демократизации и развитию гражданского общества, и укреплению власти в стране».

О возможности изменений в Конституцию, правда, без указания деталей, заявил недавно Александр Лукашенко, обращаясь к депутатам парламента:

– Попробуем подойти к этому вопросу с разных сторон. Аккуратно, чтобы не сделать хуже. Появились новые проблемы, вызовы. Да и время, наверное, требует чего-то нового. И начинать надо с главного, если мы решимся на это. Нам надо создать группу мудрецов, юристов, которые проанализируют основной закон. И если нужно будет, мы на это пойдем.

Последний раз Конституция в Беларуси менялась в 2004 году. Тогда из нее по итогам референдума убрали ограничение в два срока для президента (*TUT.BY (<https://news.tut.by/economics/521008.html>), – 2016. – 23.11*)

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:**

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

№ 11 листопад 2016

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:

Т. Дубас, О. Федоренко, Ю. Шлапак

Комп'ютерна верстка:

А. Бергелська

Підп. до друку 30.11.2016.

Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 4,3.

Наклад 6 пр.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач

Національна бібліотека України

імені В. І. Вернадського

03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3

siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта

видавничої справи до Державного реєстру

видавців, виготівників і розповсюджувачів

видавничої продукції ДК № 1390 від 11.06.2003 р.